

INSTITUTIONEN FÖR ARKEOLOGI OCH ANTIKENS HISTORIA, LUNDS UNIVERSITET
ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING

Uppåkra 2011

Forsknings- och seminarieundersökningar
Skåne, Staffanstorps kommun, Uppåkra socken,
Stora Uppåkra 8:3 och 8:4, RAÄ 5

Bengt Söderberg och Birgitta Piltz Williams



Uppåkra 2011

Institutionen för Arkeologi och Antikens Historia
Sandgatan 1
223 50 Lund

Tel: 046-222 00 00 (vx)

Fax: 046-222 42 14

e-post: fornamn.efternamn@ark.lu.se

www.ark.lu.se

© 2012 Institutionen för Arkeologi och Antikens Historia, Lunds universitet.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3.

Kartor är godkända från sekretessynpunkt för spridning.

Lantmäteriverket 2012-02-10. Dnr 601-2012/727.

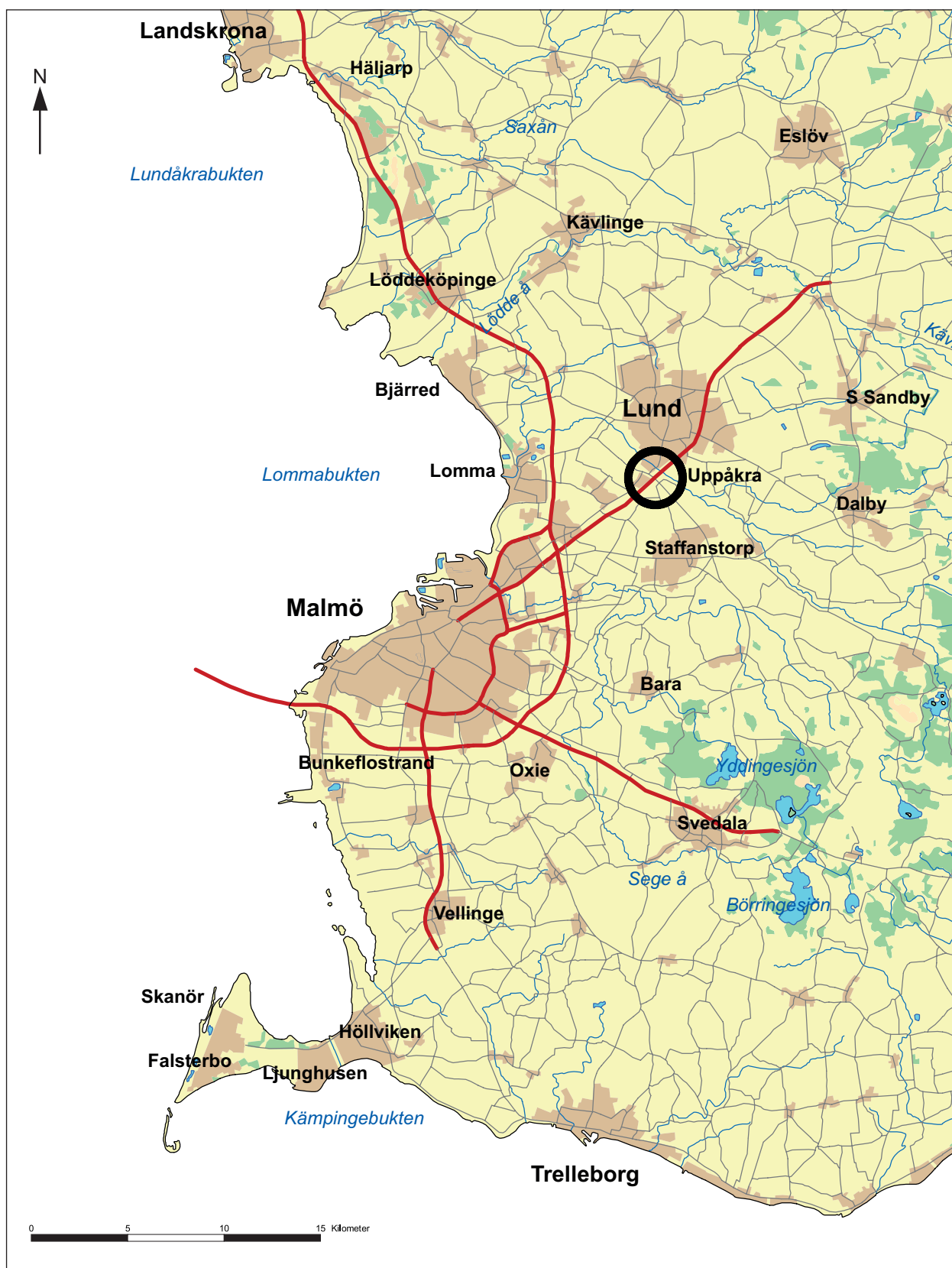
Bildredigering Staffan Hyll och Henrik Pihl

Layout Riksantikvarieämbetet UV Syd

Omslag Undersökning av grav inom fastigheten Stora Uppåkra 8:4, RAÄ 5, från NNO. Foto Bengt Söderberg.

Innehåll

Sammanfattning av arkeologiska resultat	7
Inledning	9
Rapportens upplägg	9
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Syften och målsättningar	10
Stora Uppåkra 8:3	11
Stora Uppåkra 8:4	12
Metoder	12
Fastigheten 8:3 – hussekvensen	13
Bakgrund	13
Undersökningens utförande	14
Resultat av undersökningen yta V	16
Resultat av undersökningen yta Ö1-3	25
Utvärdering	32
Fastigheten 8:4 – grav och kulturlager väster om kyrkogården	34
Bakgrund	34
Undersökningens utförande	38
Resultat av undersökningen	44
Utvärdering	48
Referenser	50
Administrativa uppgifter	52



Figur 1. Platsen för undersökningen markerad på utsnitt ur Översiktskartan, Skåne län. Skala 1:300 000.

Sammanfattning av arkeologiska resultat

I rapporten redovisas de arkeologiska resultaten av undersökningarna i Uppåkra 2011. Två objekt undersöktes.

Inom fastigheten 8:3 fortsatte undersökningen av en sekvens med stora hus, vilken inleddes år 2008. Syftet med årets undersökning bestod främst i att avgränsa husen. I öster framkom lager som bedöms tillhöra ett vikingatida hus nr 22. Huset delades preliminärt in i två faser. En gavel tillhörig den äldsta fasen framkom. I en yngre fas förlängdes huset mot öster. Gavelpartierna tillhöriga äldre hus nr 23 och 24 lokaliserades också.

Mot väster undersöktes förutsättningarna för att knyta samman den aktuella hussekvensen med de huslämningar som B-M Vifot undersökte 1934. Bedömningen är att det rör sig om samma sekvens av hus, och att det är möjligt att koppla samman undersökningarna.

Vid undersökning av golvlager i hussekvensen konstaterades att golvlager tillhöriga ett hus nr 25, som tidigare framkommit i två tvärschakt, hänger samman. I samband med detta undersöktes lager som indikerar att hus nr 24 också har uppförts i flera faser.

Slutligen undersöktes ett lager med skörbränd sten sydost om hussekvensen. Detta kan knytas till ett yststort lager utanför undersökningsytan som mättes in år 2001. Fyndet av ett beslag som dateras till 900-talets mitt visar att delar av detta lager fördes på under sent 900-tal.

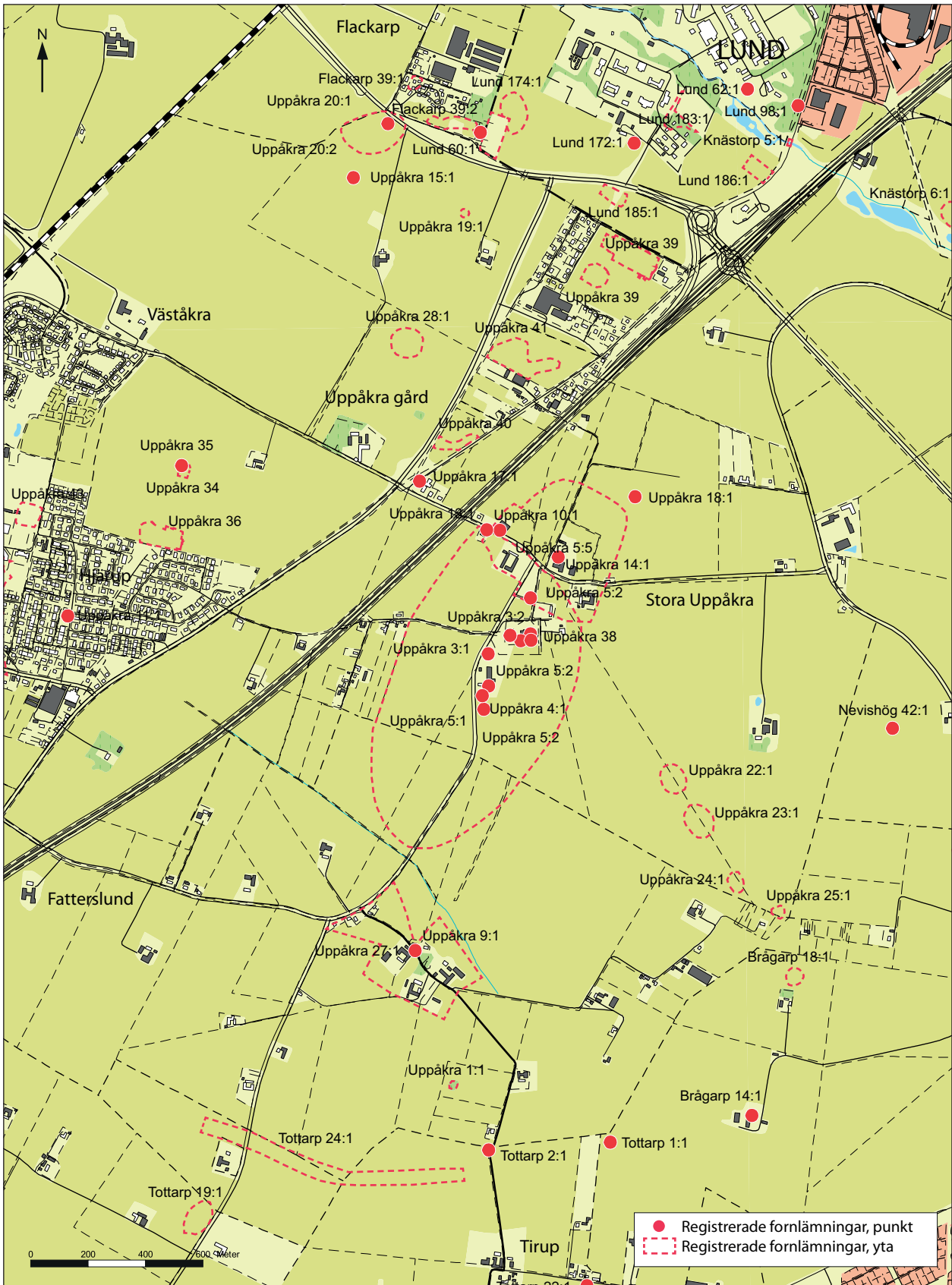
Inom fastigheten 8:4 undersöktes en grav som lokaliserades genom geofysisk prospektering år 2010. Syftet bestod dels i att utvärdera prospekteringsresultaten, dels i att uppnå kunskap om järnåldersgravar i Uppåkra.

Graven utgjordes av en nedgrävning innanför en rundoval ränna. I anslutning till rännan dokumenterades flera stenkonstruktioner. Samtliga konstruktioner stämde väl med prospekteringsresultaten.

Undersökningen försvärades av att graven hade plundrats under tidigmodern tid. Endast en mindre del var orörd och där framkom lämningar efter minst tre individer. Utifrån träkol från rännan och jämförelser med annat gravmaterial dateras graven preliminärt till mellan- och/eller senneolitikum. Liknande gravar har inte tidigare dokumenterats i Skåne. Paralleller finns främst på Jylland.

Undersökningen visade också att den östra delen av graven infogades i ett gårdstun under perioden yngre romersk järnålder – folkvandringstid. Hus från denna period har tidigare undersökts ett tiotal meter sydost om graven.

Undersökningen på fastigheten 8:4 gav ingen ny kunskap om järnåldersgravar i Uppåkra. Däremot om prospekteringsmetoden och gravskick under mellan-/senneolitikum. Den visade också hur miljön utmed den gamla vägen genom Uppåkra var gestaltad före järnåldersbosättningens tillkomst, hur den omdanas under loppet av järnåldern, och blir föremål för plundring under tidigmodern tid.



Figur 2. Undersökningsområdet markerat på utsnitt ur Fastighetskartan. Skala 1:20 000.

Inledning

Under perioden 2 maj till 30 september 2011 genomförde Institutionen för Arkeologi och Antikens Historia vid Lunds universitet arkeologiska forskningsundersökningar inom fornlämning RAÄ 5, Uppåkra socken i Staffanstorps kommun, Skåne (figur 1 och 2). Två objekt blev föremål för undersökning, varav en yta med grav och kulturlager inom fastigheten Stora Uppåkra 8:4, och en yta med kulturlager och bebyggelselämningar inom fastigheten Stora Uppåkra 8:3 (figur 3).

Undersökningarna utfördes i enlighet med Länsstyrelsen i Skåne Läns beslut 2011–04–20 med diarienummer 431-5841-11. Fältarbetet leddes av Bengt Söderberg och Birgitta Piltz Williams. Bengt Söderberg ansvarade för rapporteringen som utfördes med stöd av Birgitta Piltz Williams.

Undersökningarna bedrevs dels i form av fältkurser för studenter från Institutionen för arkeologi och antikens historia, dels med hjälp av volontärer, främst praktiserande arkeologistudenter.

Rapportens upplägg

Rapporten har disponerats enligt följande. Inledningsvis redovisas i korthet topografi och fornlämningsmiljö, syften och målsättningar samt metoder. Därefter redovisas de två undersökta objekten vart och ett för sig, med separata utvärderingar.

Efter de båda redovisningarna finns en källförteckning. Rapporten avslutas med administrativa uppgifter.

Topografi och fornlämningsmiljö

Fornlämning 5 i Uppåkra socken är belägen på västsidan av en markerad höjdrygg som sträcker sig några kilometer till Gullåkra och ett stort våtmarksområde i öster. Höjdryggen bryter ett i övrigt flackt och slättbetonat fullåkerslandskap mellan Malmö och Lund.

Den historiskt kända bebyggelsen i Uppåkra är grupperad i två byar, Lilla Uppåkra i söder och Stora Uppåkra i norr. I Knut den Heliges gåvobrev till domkyrkan år 1085 nämns kungliga jordinnehav i två åtskilda bosättningar, ”södra Uppåkra” respektive ”det andra Uppåkra” (*Necrologium Lundense* 4). Dessa anses vanligen representera Lilla respektive Stora Uppåkra. En uppdelning av en äldre, samlad järnåldersbebyggelse i två bebyggelseenheter tycks således ha skett före 1085.

Den nuvarande kyrkan uppfördes under 1860-talet, då den ersatte en kyrka från omkring 1200 på ungefär samma plats. Fyndet av en kristen grav med förmodad datering till 1000-talet indikerar att också 1200-talskyrkan har haft föregångare (Anglert & Jansson 2001).

Kyrkan och kyrkogården var belägen ett stycke söder om den historiska bykärnan i Stora Uppåkra, inom ett av de områden där störst kulturlagertjocklek har uppmätts. Sydväst om kyrkan finns två bevarade gravhögar med trolig datering till bronsålder, och indikationer på ytterligare

gravmonument. Här passerar också en väg som anses vara av mycket hög ålder, vars sträckning från Trelleborg till Lund har rekonstruerats (Eriksson 2000).

Uppåkras särställning inom skånsk järnåldersarkeologi går tillbaka till en undersökning som utfördes 1934, av Bror-Magnus Vifot. Han visade att kulturlagren var ovanligt tjocka och fyndrika, och att bosättningen hade en stor utbredning (Vifot 1936).

År 1996 initierades forskningsprojektet ”Samhällsstrukturen i Syd-sverige under järnåldern” inom vilket Uppåkra kom att ägnas särskild uppmärksamhet. Detta manifesterades inte minst genom att skriftserien *Uppåkrastudier* introducerades (Larsson & Hårdh 1998). Sedan dess har Institutionen för arkeologi och antikens historia bedrivit årligen återkommande undersökningar. Med några undantag har undersökningarna varit små, och som regel har de fyllt en dubbel funktion, för forskning och för undervisning i fältarkeologi. Flera prospekteringsmetoder har introducerats och bedrivits i stor skala, såsom systematisk metalldetektering, geofysisk prospektering och borrhning i kulturlager.

Det samlade arkeologiska materialet från Uppåkra är omfattande och publiceringstakten hög. Fram till dags dato omfattar skriftserien *Uppåkrastudier* 11 volymer.

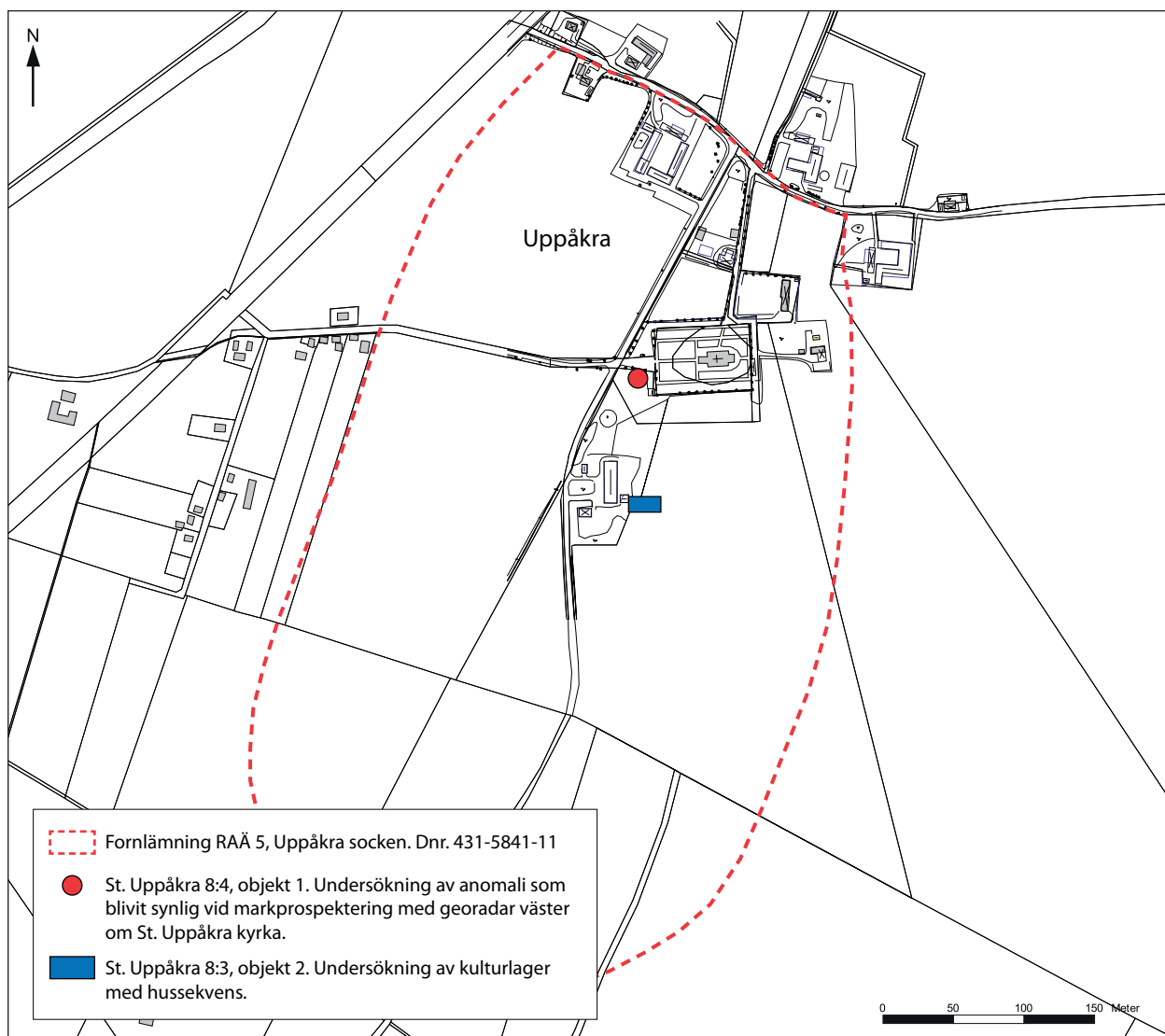
Resultaten visar på att järnåldersbebyggelsen i huvudsak har varit samlad inom ett cirka fyrtio hektar stort område, på höjdplatån mellan de två historiskt kända byarna. Bebyggelsen uppvisar en osedvanligt lång platskontinuitet, från 100-talet f. Kr. till 1000-talet e.Kr. Trots odling täcks större delen av bebyggelseområdet av kulturlager med en tjocklek som i vissa områden uppgår till 1,5 – 2 meter. Fyndmaterialet från bosättningen är synnerligen rikt och varierat, och visar bland annat på att ett internationellt kontaktnät upprätthölls.

Det råder enighet om att Uppåkra utgjorde ett hövdinga- eller kungasäte, och bosättningen karakteriseras som en ”centralplats”, det vill säga ett centrum där ideologiska, ekonomiska och militära funktioner upprätthölls.

Undersökningarna i Uppåkra har i hög grad bidragit till att forma det aktuella kunskapsläget och uppfattningen om järnålderssamhället och dess utveckling. Fornlämningens vetenskapliga potential är unik för perioden och saknar kända motsvarigheter i fråga om platskontinuitet och bevaringsförhållanden.

Syften och målsättningar

Två platser inom fornlämning 5 aktualiserades för undersökning år 2011 (figur 3). De är belägna på olika fastigheter och utgör fristående delprojekt av olikartad karaktär och med skilda förutsättningar. En skillnad består i att objektet inom fastigheten Stora Uppåkra 8:3 har varit föremål för undersökning under en följd av år. Årets fältarbete inom 8:3 är med andra ord en deletapp, till skillnad från undersökningen inom fastigheten Stora Uppåkra 8:4, där fältarbetet inleddes och avslutades under fältsäsongen.



Figur 3. Läget för de två undersökningsobjekten inom fastigheterna 8:3 respektive 8:4.

Stora Uppåkra 8:3

Undersökningen inom fastigheten 8:3 är en fortsättning på en undersökning som inleddes 2008 (Lenntorp 2008, 2009; Piltz Williams 2010). Den består i att undersöka och dokumentera en stratigrafisk sekvens av stora hus (hus 22–25). Dessa är belägna mellan det tidigare undersökta så kallade ceremonihuset i öster och den befintliga gården – det så kallade prästlönebostället – i väster. Ett karakteristiskt drag för denna sekvens av hus är att flera av dem har bränts ned, i likhet med ett hus som är beläget omedelbart norr om sekvensen (hus 21). Arbetshypotesen är att husen ingår som en del av ett residens och en härskarmiljö.

- Syftet består i att fördjupa kunskapen om de enskilda husen och den härskarmiljö som husen utgör en del av. Den primära målsättningen för årets insats var att avgränsa de yngre och ytligt belägna husen, bland annat genom att söka efter och dokumentera vägg- och gavelkonstruktioner.

Stora Uppåkra 8:4

Undersökningen inom fastigheten 8:4 valdes utifrån de geofysiska prospekteringar som utfördes 2010 och 2011, av *Ludwig Boltzmann Institute for Archaeological Prospection and Virtual Archaeology, Wien* (LBI). Vid tolkningen av mätdata fäste man särskild uppmärksamhet vid en cirkelformig anomali. Arbetshypotesen var att anomalin representerade en kammargrav med bevarad kantkedja.

Sett i relation till Uppåkrabosättningens storlek och dignitet har anmärkningsvärt få samtida gravar identifierats. Inom själva fornlämningsområdet är endast en känd järnåldersgrav säkert belagd.

- Syftet består i att fördjupa kunskapen om gravar i Uppåkra. Målsättningen var att identifiera huruvida anomalin verkligen representerade en grav och, om så var fallet, att utröna dess karaktär och ålder. Syftet var också av metodisk art. Arkeologiska insatser krävs för att vidimera resultat och utveckla tolkningen av geofysisk data. Ett sådant utvecklingsarbete är av vikt för en fortsatt kartläggning av Uppåkra där den geofysiska prospekteringen är en betydelsefull del.

Metoder

De båda undersökningarna utfördes med likartad metodik. Variationer betingades främst av undersökningsobjektens olikartade karaktär.

Vid undersökningen inom Uppåkra 8:3 sker utgrävning genomgående med skårslev om det inte är klarlagt att kontexter är recenta eller tomma på fynd och konstruktioner. I sådana fall används en kombination av skårslev och spade/skyffel. Genomgången borttaget material vattensällas som regel. Inom 8:4 var bedömningen att flera kontexter kunde undersökas extensivt. Vidare skedde ingen vattensällning. När så bedömdes vara relevant torrsällades genomgången borttaget material.

Undersökningarna utfördes i båda fall enligt kontextuell metodik. Lager, nedgrävningar och konstruktioner samt fynd mäts in med totalstation och registreras med hjälp av Riksantikvarieämbetets digitala system för arkeologisk dokumentation, *Intrasis*. De arkeologiska objekten betecknas med stratigrafiska relationer och numreras i en löpande serie. De sorteras också i relationsschema, baserat på äldre och yngre stratigrafiska relationer. Lager undersöks i kvadratmeterrutnät, i enlighet med Lunds kommuns koordinater. I de fall då lagerbildningar understiger en yta av en kvadratmeter undersöks lagret som en fri grävning. Sådana fria grävningar används också i de fall rutnätet inte harmoniserar med lagrens utbredning.

En skillnad bestod i att studiet av sektioner var av större relevans på fastigheten 8:4, som en konsekvens av att undersökningen utfördes i form av cirka två meter breda schakt, vilka grävdes i ett kors över gravanläggningen.

Vid båda undersökningarna utfördes metalldetektoravsökning av fil kand. Iohannes Sundbark. Detta arbete innefattade undersökta ytor och kontex-

ter såväl som redan uppgrävt material. Vid detekteringen gräver man inte genom intakta kontexter, försåvitt det inte sker i form av en riktad insats som dokumenteras.

Provtagning för makrofossilanalys utförs av doktorand Mikael Larsson vid Institutionen för Arkeologi och antikens historia, vars avhandlingsarbete fokuserar på spannmålsproduktion i Uppåkra och omgivande bosättningar.

Undersökningen inom fastigheten 8:4 användes som pilotprojekt för metodutveckling av en ny dokumentationsteknik i 3D genom fotografering. Detta projekt drivs av Nicolo` Dell`unto vid Institutionen för Arkeologi och Antikens Historia (Callieri *et al*, i tryck).

Studenterna vid samtliga kurser skriver egna rapporter som avser de ytor/kontexter som de undersöker. Studenternas rapporter förvaras tillsammans med övrigt dokumentationsmaterial på LUHM.

Arbetet med hussekvensen inom fastigheten 8:3 bedrivs i ett tält, vilket ger optimala ljus- och fuktighetsförhållanden för verksamheten. Tack vare att marken kan behålla en jämn och relativt fuktig yta underlättas arbetet med att urskilja lagerbegränsningar och stratigrafiska relationer. Inom fastigheten 8:4 fick gynnsamma förhållanden skapas genom bevattning i kombination med övertäckning.

Fastigheten 8:3 – hussekvensen

Bakgrund

Sedan 2001 har de arkeologiska utgrävningarna i Uppåkra primärt varit fokuserade på det område som den aktuella sekvensen av hus är belägen inom. Inledningsvis undersöktes det såkallade ceremonihuset, som var i bruk från 200-talet fram till 900-talet. Omfattande vapenoffer har framkommit i anslutning till detta hus. Likaså understryker en mängd djurben och ben av människa att rituella aktiviteter i olika former har präglat miljön. Sedan 2007 har intresset riktats mot de hus som är belägna väster om ceremonihuset. Först undersöktes ett nord-sydligt orienterat hus som brändes ned under 400-talet (hus 21). Fynd av skelettdelar efter innebrända människor och ett rikt fyndmaterial väckte särskild uppmärksamhet (Larsson 2011).

Undersökningen av den nu aktuella sekvensen av hus inleddes 2008. Fram till 2011 hade tre hus identifierats (Lenntorp 2008, 2009; Piltz Williams 2010). De tre husen dateras preliminärt till vendel/vikingatid (hus 22), vendeltid (hus 23) och folkvandringstid/vendeltid (hus 24). Hus 22 och 23 framstår som dåligt bevarade. I stort sett har endast nedgrävningar med fyllningslager kunnat föras till dessa hus. Däremot har flera lager, däribland ett välbevarat golvlager, kunnat föras till hus 24.

Vid utgrävningen av större stolphål tillhöriga husens inre takbärande konstruktioner har man konstaterat att dessa är nedgrävda genom kulturlager vars tjocklek överstiger en meter, och att det finns lergolv och andra lager som relaterar till hus vilka ännu inte berörts. En ¹⁴C-datering i bottenlagret indikerar att de äldsta aktiviteterna på platsen härrör från 100-talet f. Kr.

År 2010 grävdes två tvärschakt för att få mer information om äldre hus i sekvensen. Schakten grävdes dock endast till ett djup av cirka 0,25 meter,

ned till en nivå där sammanhängande golvlager framkom. Arbetshypotesen är att dessa lager utgjorde ett och samma golv, i ett äldre hus (hus 25).

Så här långt har de hittills identifierade husen 22 till 24 inte varit möjliga att avgränsa. De är belägna i öst – västlig riktning, huvudsakligen mellan det ovan nämnda ceremonihuset i öster och en befintlig byggnad tillhörig det gamla prästlönebostället i väster. I husens längdriktning har man funnit rännor och stolphål tillhöriga husens väggar. Inom vissa partier saknas sådana konstruktionsspår dock fortfarande, i synnerhet i de yngsta husen.

Undersökningens utförande

Årets undersökning berörde flera områden inom och i anslutning till föregående års undersökningsyta (figur 4). Huvudsakligen rör det sig om en yta i väster (yta V) och en grupp av ytor i öster. Ytorna i öster har delats in i tre delområden (Ö1-3):

- Ö1 – yta mellan två tvärschakt inne i hussekvensens södra del
- Ö2 – ytor som följer utmed husens långsidor och gavelparti
- Ö3 – yta strax utanför husen i sydost

I det följande redovisas undersökningarna i enlighet med denna indelning. Därefter sätts de viktigaste arkeologiska resultaten i relation till de enskilda husen. Sist följer en utvärdering av undersökningen.

Yta V – fortsättningen på husen mot väster

Syftet med undersökningen inom yta V var att försöka knyta ihop de senare årens undersökningar av hussekvensen med tidigare utförda undersökningar. På 1930-talet undersöktes delar av prästlönebostället, varvid den största insatsen gjordes inom schakt D, vilket ungefär motsvarar det då kallade svinhuset, en mindre byggnad som gränsar mot undersökningsytan. I detta schakt framkom omfattande huslämningar i kulturlagren (Vifot 1936). Yta D har varit föremål för undersökning i form av en seminariegrävning 1997, också den i syfte att knyta an till Vifots undersökning (Helgesson 1997).

Inledningsvis grävdes matjorden bort med grävmaskin. Själva undersökningen påbörjades 19 september, då studenter från fortsättningskursen grävde sig ner till nivån med intakta kulturlager där 1997 års undersökning avslutades. Nivån var lätt att återfinna eftersom man hade täckt ytan med en presenning innan schaktet återfylldes.

Yta V (ID104378) var cirka 4 × 5 meter stor och motsvarar 1997 års undersökningsyta tämligen exakt. Den är belägen 1,7 meter öster om svinhuset och den södra schaktkanten ligger i liv med svinhusets södra vägg. Undersökningen av yta V pågick i totalt två veckor. Den påbörjades av studenterna på fortsättningskursen 19 september och avslutades av studenterna i mastersprogrammet 30 september.

Efter presenningen hade lyfts rensades ytan upp, varvid ett flertal kontexter framkom. Några av dem var nedgrävda genom de lager som på denna



Figur 4. Plan över den aktuella sekvensen med hus. De ytor som berördes av årets undersökning är markerade.

nivå representerar ett järnåldershus. Dessa yngre kontexter bestod av ett antal stolphål, varav flera innehöll packningar av tegel och stenar (ID104382, 104445, 104459, 104474, 104537). Enligt fastighetsägaren härrör de från ett hönshus. Ett av dessa stolphål överlagrade nergrävningen som avgränsar lagerföljden i väster (ID104525), vilken antas vara den östligaste delen av Vifots undersökningsyta. Stolphålen tömdes på innehåll, medan Vifots schakt lämnades därhän.

Ytterligare en långsmal nedgrävning avgränsade undersökningsytan mot söder (ID213719). Även den tolkades inledningsvis som ett sentida ingrepp och undersöktes därför i ringa omfattning. Nedgrävningen kunde inte avgränsas i sin helhet, och dess stratigrafiska relationer bearbetades varken i relation till Vifots schakt eller till lagerföljden i övrigt. Vid slutet av undersökningen formulerades arbetshypotesen att nedgrävningen eventuellt kan representera en eller fler av de väggrännor som dokumenterats i hussekvensen ett stycke åt öster.

Lagergrävningen inleddes med att en cirka 2 m² stor yta med rasering i form av bränd lera/lerklining undersöktes (ID104500, 104717). Denna

lagerrest hade lämnats kvar efter undersökningen 1997. Enligt dokumentationen täckte detta raseringslager ursprungligen en cirka 2×3 meter stor yta i schaktets norra del (Helgesson 1997: lager 4).

Under raseringslagret vidtog ett brandlager (ID213741). Detta lager, som bestod av sotig silt, rikligt med träkol, samt bränd lera och lerklining, hade i stort sett samma begränsning som raseringslagret. Brandlagret var ställvis svårt att separera från den överlagrande raseringen, och hade inte heller skiljts ut som ett separat lager vid grävningen 1997. I rapporten menar utgrävaren att den del av raseringslagret som togs bort låg direkt på ett golv. Den förmodade golvnivån återfanns, bland annat i form av ett förmodat fundament till en härdanläggning (ID105314) och ett anslutande lager med träkol och aska (ID105331).

Söder om raseringslagret och härdanläggningen rensades ett tunt lager fram som bedömdes vara ett utfyllnadslager (ID104407). Utfyllnadslagret betecknas i 1997 års rapport som lager 3 och finns över hela ytan, även över raseringslagret i norr. Det karakteriseras som ett äldre matjordslager med ljus humös siltig/sandig morän vilket blev mörkare längst ner.

Under detta lager framkom ett brandlager (ID104661) av samma karaktär som i norr. Med stor sannolikhet rör det sig om ett och samma brandlager, vilket skiftar något i tjocklek och karaktär i olika delar av huset. Längst i söder avgränsades utfyllnads- och brandlagret av den förmodade, ovan nämnda väggränsen.

Brandlagret undersöktes inte i sin helhet. Det förmodade golvlager var synligt mellan utfyllnads- och brandlager i söder och raseringslagret i norr mättes inte in eftersom det inte kunde tas fram i sin helhet inom schaktet.

Flertalet fynd framkom i de norra och södra brandlagren, bland dem några daterande föremål. I det södra brandlagret fanns flera fragment till en kam (ID213886, Fnr 13323), som preliminärt dateras till tidig vendeltid. I detta lager framkom också en näbbfibula som dateras till ungefär samma tid (figur 5). Det rör sig om en näbbfibula med separat spiralplatta, vilken kan beskrivas som en övergångsform mellan det likarmade spännet och näbbfibulan (ID213942, Fnr 13358).

Bland övriga fynd i brandlagret fanns främst hushållsrelaterade föremål som djurben, keramikskärvor, mer eller mindre välbrända vävtyngder, några brynen och ett fragment av en kvarnsten. I synnerhet i det norra brandlagret framkom stora mängder brända sädeskorn. Fyndsammansättningen knyter i detta avseende an till de material som framkommit under de båda tidigare grävningarna. En föremålskategori som sticker ut utgörs av en grupp bestående av fyra runda stenar av krita (ID213857, Fnr 13294 – 2 stenar, ID213859, Fnr 13296, ID213860, Fnr 13297). Totalt har nu 37 poster med likartade stenar registrerats i Uppåkra. Av dessa har inte mindre än 17 stenar framkommit i vapendepositionen norr om ceremonihuset, vilket talar för tolkningen av dem som slungstenar (Helgesson 2010:104).

Resultat av undersökningen yta V

De arkeologiska objekt som framkom inom yta V kan relateras till undersökningen 1997 och delas in i 6 faser.



Figur 5. Näbbfibula från brandlager. Foto: Antonia Hellstam, LUHM.

Fas 1

Golvnivå i hus. Till denna fas hör förutom lergolvet en förmodad härdanläggning som mättes in i plan, och en förmodad väggränna i söder. Inget av dessa objekt blev föremål för undersökning. Härdanläggningen mättes in men inte lergolvet (figur 6). Detta kunde inte avgränsas eftersom överliggande lager inte undersöktes i sin helhet.

Fas 2

Brandlager i hus. Dessa utgjordes av ett lager i söder och ett i norr. De var relativt sett fyndrika och innehöll två daterande fynd; fragment av en kam och en näbbfibula. Båda föremålen dateras preliminärt till tidig vendeltid och indikerar att huset kan ha bränts ned omkring 600. Det samlade materialet visar på att ytan var belägen i eller i nära anslutning till ett rum med köks- och/eller förrådsfunktioner. Lagren undersöktes inte i sin helhet.

Fas 3

Raseringslager i hus. Lagret innehåller stora mängder bränd lera och lerklining och är ställvis svårt att separera från brandlagret. I plan ansluter det väl till det raseringslager som undersöktes av Vifot år 1934. De kvarlämnade delarna av lagret undersöktes.

Fas 4

Utjämningslager, alternativt äldre matjordslager. Det är svårt att säkert säga vad detta lager representerar. Det kan vara en utjämning av ytan i samband med uppförandet av ett nytt hus, exempelvis hus nr 22 eller 23. En annan möjlighet är att yngre hus har röjts eller odlats bort, och att lagret har förts på som ett odlingslager.



Figur 6. Golvnivå med härданläggning yta V, fas 1.

Fas 5

Denna fas representeras av nedgrävningen längst i väster, vilken antas vara identisk med Vifots schakt D (Vifot 1936).

Fas 6

Stolphål nedgrävda genom nämnda hus- och utjämningslager samt nedgrävning (förmodat schakt D) i väster. Stolphålen kopplas till ett hönshus som uppfördes och revs under 1900-talets andra hälft.

Yta Ö1 – mellan tvärschakten

Undersökningen utfördes och avslutades av studenter vilka deltog i Arkeologiska institutionens sommarkurser "Arkeologi och förmedling" och "Arkeologi och projektledning", samt en grupp amatörarkeologer. Undersökningen ägde rum mellan de två tvärschakt som nämndes inledningsvis, vilka undersöktes under 2010 (figur 4). Avsikten med att ta upp dessa tvärschakt var att skapa en uppfattning om stratigrafien (Piltz Williams 2010).

Tvärschakten grävdes till ett djup av cirka 0,25 – 0,30 m. Då det framkom golvlager tillhörande äldre hus i båda schakten, var frågan om huruvida dessa golvlager verkligen tillhörde ett och samma hus, nr 25. Syftet med undersökning mellan tvärschakten var att se om detta kunde verifieras.

Ytan som berördes var cirka 10 m² stor. Dock var en del av denna yta undersökt under tidigare år. De redan undersökta objekten bestod av fyllningslager i stolphål (ID87071/212002), varav 87071 tolkats som tillhörande hus 22, medan 87801 inte har kunnat tolkas in i ett sammanhang (se Lenntorp 2009, grupp 114).

Fyllningslagret (ID100289) undersöktes. Detta lager var fyllning i en väggränna (ID101383). Rännan tolkades att tillhöra hus nr 24. Rännan visade sig ha skurit nedgrävningar med fyllningslager, vilka undersöktes

(ID101443/101917,101458/101927, 101483/ 101685). Dessa tolkades som att ha tillhört hus äldre än hus nr 24, det vill säga hus nr 25.

Golvlager (ID86991) till hus nr 24 undersöktes. Under detta lager framkom ett lager vilket tolkades som ett aktivitetslager (ID91845). Under aktivitetslagret framkom ett lager vilket bestod av gulaktig lera. Detta lager liknade i allt de golvlager vilka är kända från det yngre huset (hus 24, Lenntorp 2009). Detta golvlager (ID102238) överlagrade ytterligare ett aktivitets/utjämningslagerlager (ID99932). Vidare undersökning av golvlager 102238 genomfördes inte, förutom i den sydvästra delen av ytan. Under denna del av golvlagret framkom ytterligare ett aktivitetslager vilket i sin tur överlagrade ännu ett lager av gul lera, tolkat som golvlera. Här avbröts undersökningen.

Denna del av undersökningen pågick i kontakt med det västra tvärschaktet från 2010 (ID213494). I sektionen, sedd från tvärschaktet, mot öster, var stratigrafin tydlig. Under golvlagret tillhörigt hus nr 24 kunde ett utjämningslager (ID97824) och under detta ett sotlager (ID98181) ses, vilka alltså sträckte sig längre österut. Tolkningen var att hus nr 24, med golvlager (ID86991), ska tolkas som en ombyggnation av en tidigare uppförd byggnad. Denna byggnad, hus nr 24 C, har uppförts på platsen efter att hus 25 har brunnit. En första renovering/ombyggnad kallas nr 24 B, till vilket ett golvlager (ID102238) kan kopplas, Hus nr 24 utgör den sista fasen av denna byggnad som även den slutligen blir nedbränd.

Ytterligare en insats gjordes i detta område, i form av provtagning i anslutning till stolphålet ID92518, som är beläget i det västra tvärschaktet (ID213495). Provtagningen utfördes av Mikael Larsson som en del i dennes paleobotaniska doktorandprojekt (se kapitlet Metod). Stolphålet hade undersökts tidigare, varvid det konstaterades att det skär genom hela lagerföljden. Det har dock inte kunnat tolkas in i ett sammanhang (se Lenntorp 2009, grupp 114).

Stolphålet tömdes på fyllning varvid en sektion togs fram i öster (ID104835). Lagerföljden dokumenterades och prov togs med avseende på makrofossil (figur 7). Samma förfarande har tillämpats tidigare, i den östra delen av hussekvensen (Piltz Williams 2010, figur 9). Med ett minimum av ingrepp kan lagerföljden i sin helhet dokumenteras och provtas.

Yta Ö2 – husens långsidor och östra gavelparti

För att finna husens avgränsningar utfördes upprepning längs med vägglinjerna i norr och söder (figur 4). Detta arbete påbörjades av studenter i tidigare nämnda sommarkurserna och avslutades av studenterna på masterskursen. Väggrännorna både i norr och söder har hittills varit svåra att identifiera, beroende av att de vid igenfyllningen tycks ha fyllts med jordmassor vilka kommit från lager som ackumulerats utanför husen.

I söder framkom fyllningslager till väggrännor. Fyllningslager, ID100908, undersöktes. Detta var fyllning i en väggränna (ID102145) som utgör en fortsättning av ränna ID92914, vilken undersöktes 2009 (Lenntorp 2009). Rännan kunde följas i en tydlig böj norrut.

Medan ränna ID102145 böjde av norrut kunde ett fyllningslager (ID101812) följas från denna och rakt österut. Fyllningen låg i en väggränna



Figur 7. Provtagning av lagerföljden vid stolphålet ID92518. Foto: Mikael Larsson.

(ID102016), denna ränna slutade med ett fyllningslager (ID101842) i en nedgrävning. Lagret slutundersöktes inte, men skulle kunna tolkas som fyllning i ett stolphål. Väggränsen 102016 kunde inte följas ytterligare österut utan svängde av norrut. Vidare undersökning av rännan, norrut kunde inte göras då den här överlagrades av yngre kulturlager (Stenpackning ID102087, golvlager 102161, stenläggning 105037), vilka ännu inte har undersökts. Norrut tycktes rännan vara igenfylld med material vilket påminner om det material som använts till golvlager.

Söder om dessa rännor, framkom fyllningslager, vilka delvis undersöktes (ID100569, 100972, 103389). Del av golvlager framkom (ID100917). Detta

golvlager hade kontaktyta söderut till föregående fyllningslager. Golvlagret tolkades ha tillhört hus nr 22.

Undersökningen fortsatte österut med att ett recent svämlager rensades bort, vilket kommit att överlagra ett skärvstenslager (ID104965). På grund av den återkommande problematiken med att identifiera fyllningslager i plan togs beslut att undersöka två mindre ytor genom att utföra snitt. På den västligaste ytan av dessa (ID213931) undersöktes först ett utjämningslager (ID101799). Under detta framkom ett fyllningslager (ID101791), vilket tolkades vara fyllningslager i väggränna. Ett snitt lades ca 1,5 m österut (ID101730). Platsen valdes utifrån att det fanns ett brandlager (ID100384), vilket till sin storlek var jämförbart med tidigare kända fyllningslager i stolphålsnedgrävningar kopplade till de yngsta husen. Detta brandlager undersöktes, men hade ingen relation till någon nedgrävning. I snittet (ID101730) framkom istället ett tydligt fyllningslager (ID105166) i en förmodad väggränna. Fyllningslagret var synligt både mot öster och väster i snittet.

Vid norra sidan av långhuset framkom vid rensningen fyllningslager ID100587 och 101565. Fyllningslager ID100587 böjde av söderut. År 2010 undersöktes delvis ett fyllningslager (ID94115), vilket kan tolkas som fyllning i ett stolphål. Då fyllningslager ID100587 är i direkt kontakt med detta senare fyllningslager så är det sannolikt att fyllning ID94115 ska tolkas som fyllning i ett stolphål, vilket varit hörnstolpe i huskonstruktion.

På liknande sätt som lager ID101812 vid södra långväggen fortsatte rakt österut, medan rännan också böjde av norrut, så framkom ett lager (ID102565) vid norra långväggen, vilket fortsatte rakt österut i förhållande till lager 100587 som böjde av söderut. Lagret visade en antydning till att böja av söderut, men även här begränsades vidare undersökning av yngre lager (ID101107), vilket inte har undersökts.

Tolkningen är att det har framkommit två husgavlar, tillhöriga hus nr 23 (vendeltid) och hus nr 24 (folkvandringstid/vendeltid). Vid byggnation av dessa hus har samma väggränna utnyttjats bitvis. Med hjälp av golvlagrets utbredning (ID86991) i sista fasen av hus nr 24 går det att utläsa att den sydligaste delen av rännan har använts vid denna byggnation. En eventuell sammanhängande gavelränna har blivit förstörd vid senare byggnationer. Väggrännorna tillhöriga hus nr 23 fortsätter ett stycke österut.

I de södra väggrännorna framkom även fyllningslager, vilka visade sig vara fyllning i stolphålsnedgrävningar. En del av dessa kunde relateras till hus nr 24 (ID100269,101467). Fyllningslager ID100558 tolkades tillhöra hus nr 23. Dessa fyllningslager undersöktes inte. Slutligen tolkades fyllningslager med ID100569, 100972, 103389,105166 och 101791, som fyllningslager i den sydöstra väggrännan tillhörig hus nr 22.

Mest omfattande insatser utfördes i husets östra gavelparti (figur 8). Schaktet utvidgades österut med 36 m², i förhållande till schaktet 2010. Arbetet påbörjades i samband med sommarkursen och pågick under hela masterskursen, där två grupper arbetade i denna del av huset.

Enligt tidigare tolkning har stolpparet ID86823 och 87033 avgränsat det vikingatida hus nr 22 mot öster (Lenntorp 2008, 2009). Direkt öster om detta stolppar var en kraftig stenpackning delvis inmätt (ID96517) vilken

har ansetts vara belägen omedelbart utanför gavelpartiet tillhörigt hus 22. Stenpackningen var föremål för undersökning redan 1999, men kunde då inte sättas i relation till andra kontexter (Lindell 1999). Vid undersökningen av en ruta i stenpackningen framkom en amulett i form av en torshammare vilket tyder på att stenpackningen kan dateras till vikingatiden.

Den cirka 4 × 4 meter stora stenpackningen rensades fram i sin helhet och undersöktes skiktvis. Det översta lagret (ID102087) bestod av naturstenar, vanligtvis omkring 0,10 – 0,15 meter i storlek. Ställvis var stenarna ordentligt omrörda. När ytterligare stenskikt hade rensats bort kunde läget för 1999 års provruta i den norra delen av stenpackningen identifieras. Under ännu ett skikt med naturstenar framkom ett lager gul lera (ID102161) i den södra delen av stenpackningen. Under detta lager fanns ytterligare ett skikt med naturstenar, som var ställvis mycket tätt lagda (ID105037). Lerlagret och det sistnämnda stenskiktet lämnades i stort sett orörda (figur 11).

I öster undersöktes ytterligare ett lager med gul lera (ID104140), vilket framkom direkt under matjordslagret. Delvis under detta lager undersöktes ett fyllningslager som bildade en avlång rännliknande form (ID104883). I den norra delen av rännan fanns två stenskodda stolphål (ID105390, 105406). Fyllningslager med ID104901 undersöktes i ytterligare två stolphål av liknande slag strax norr om ovan nämnda stolphål (ID105355, 105376). Dessa undersöktes endast delvis (figur 9).

Den sydligaste delen av rännan dolde ett lager som hade en något avvikande sammansättning sett i relation till fyllningslagret i övrigt. Detta lager kan möjligen sättas i samband med en väggränna. En arbetshypotes är att lagret ska sättas i samband med fyllningslagret ID105166 som framträdde i snittet och i en grävenhet (ID105031) ett kort stycke åt söder. Denna hypotes kunde inte kontrolleras på grund av tidsbrist.

Yta Ö3 – utanför husen i sydost

I samband med arbetet med att identifiera anläggningar som kunde relateras till olika faser i husens sydöstra vägglinjer gjordes vissa undersökningar av konstruktioner och lager som var belägna utanför huset. Vatten hade läckt in över denna yta, och arbetet inleddes under masterskursen, med en omfattande upprensning. I samband med detta kompletterades och avgränsades en konstruktion som registrerades som stenläggning (ID100351).

Denna stenkonstruktion kunde följas från området med väggrännorna och 3,5 meter söderut, fram till schaktkanten (figur 10). Bredden varierade påtagligt, från 0,4 meter (1 sten) till drygt 1 meter (3–4 stenar). Stenarna varierade mellan cirka 0,2 och 0,45 meter i storlek. Vid upprensning kunde det konstateras åtminstone ett stenlyft (ID103172), vilket undersöktes. I fyllningslagret fanns en ansamling av djurben och föremål i form av en obestämd bit grönt glas, en kraftigt oxiderad bandformig fibula av järn (ID213848, Fnr 13285) och keramikskärvor.

Stenkonstruktionen undersöktes genom att en cirka 2,0 × 0,4 meter stor grävenhet (ID105162) grävdes vinkelrätt genom den, i anslutning till stenlyftet. För att möjliggöra detta lyftes två stenar bort (ID103800, 103814). Lagret under stenarna erinrade starkt om avfallslagret väster om



Figur 8. Översiktsbild av hus 22, östra gavelpartiet med kontexter som preliminärt förs till hus 22a. Den äldsta stenpackningen (ID105037) markerar en förlängning av hus 22 mot öster. Rutan i stenpackningen grävdes vid förundersökningen 1999. Foto Bengt Söderberg.



Figur 9. Delvis utgrävda stolphål i ränna. Arbetshypotesen är att rännan med stolphål utgör den östra gaveln i en äldre byggnadsfas i hus nr 22. Foto Bengt Söderberg.

stenkonstruktionen (ID87213). Arbetshypotesen är därmed att detta lager är stratigrafiskt äldre än stenkonstruktionen och skärvstenslagret öster om denna. En bandformig fibula av kopparlegering (ID213778, Fnr 13217) framkom i lagret. I likhet med den ovan nämnda järnfibulan dateras den preliminärt till yngre romersk järnålder.

Efter upprensning av ytan under stenarna avtecknade sig en cirka 0,1 meter bred ränna (ID213777). Denna var orienterad i samma riktning som



Figur 10. Stenkonstruktion ID100351 med grävenhet söder om husen. Foto från sydväst. Foto Bengt Söderberg.

den överlagrande stenkonstruktionen. Rännan mättes in men undersöktes inte vidare.

En preliminär osteologisk analys av det omfattande benmaterialet från de kontexter som undersöktes söder om huset gjordes som studentuppgift (Andersson 2011). Totalt rörde det sig om cirka 17 kg ben, varav större delen härrörde från ansamlingar i ovan nämnda stenlyft och grävenhet. Artbestämningen visar på en dominans av nöt, och ett fåtal ben av häst. Vid tidigare analyser av ben från lager ID87213 har totalt fyra ben av människa identifierats. I det aktuella materialet framkom ytterligare ett exempel i form av två fragment av en nästan komplett ryggkota.

Öster om stenkonstruktionen (ID100351) rensades ett lager med skärvsten (ID104965) fram. Av allt att döma rör det sig om ett lager som täcker stora ytor söder och sydost om sekvensen med hus. I denna riktning finns nämligen ett utbredd lager som registrerats som ”stenpackning” i ett tidigt skede av projektet (ID27954).

Ursprungligen har skärvstenslagret sannolikt slutit an mot stenkonstruktionen i väster och mot husen i norr, men efter upprensningen fanns endast enstaka skärvstenar kvar. Vid upprensningen framkom en amulett i form av en miniatyrlans/spjut (ID213856, Fnr 13293) i en perifer del av lagret i norr (figur 11). Lansen – som är försedd med hål för upphängning – är den tredje i sitt slag som framkommit i Uppåkra. I Danmark dateras sådana miniatyrer vanligen till 900-talet, men sett i relation till kontinentala förebilder kan de vara äldre (jfr diskussion i Rosengren 2010).

I syfte att uppnå mer kunskap om lagrets karaktär och datering undersöktes en grävenhet i schaktets SO hörn (ID105027). Stora mängder förkolnade sädeskorn tillvaratogs (ID105206, 105208). Undersökningen av grävenheten visade att skärvstenslagret tilltog kraftigt mot sydost, där tjockleken uppgick till 0,3 meter (figur 12).



Figur 11. Hängsmycke i form av miniatyrlans/spjut. Foto: Antonia Hellstam, LUHM.

Eftersom inga daterande fynd framkom i grävenheten undersöktes ytterligare två mindre grävenheter i skärvstenslagret på platser där metalldektekning gav utslag för föremål av Cu-legering. I det ena fallet visade det sig att föremålet i fråga var en kniv med konvext blad och lätt konvex rygg (ID213849, Fnr 13286). En närmare granskning bör göras av kniven, som med sin tjocka rygg och vassa egg för tanken till de skalpeller som tidigare framkommit i Uppåkra (jfr Frølich 2010).

I det andra fallet utgjordes föremålet av ett förgyllt beslag som väckte stor uppmärksamhet (figur 13). Beslaget föreställer en bevingad man, vilken kan tolkas som en framställning av mästersmeden Völund (ID213944 Fnr 13360). På stilmässiga grunder dateras detta beslag, som är av mycket hög kvalitet, till decennierna efter 900-talets mitt (Helmbrecht, manus). Medan kniven/skalpellen fanns i skärvstenslagret så framkom beslaget direkt under skärvstenslagret, i lagerskiljet. I detta område varierade skärvstenslagrets tjocklek mellan 0,10 och 0,15 meter.

Resultat av undersökningen yta Ö1-3

I det följande ska resultaten av årets undersökning sammanfattas och sättas i relation till den samlade kunskapen om de enskilda husen i sekvensen. De hus som figurerna visar ska inte uppfattas som "färdiga" förslag (figur 14-19). Figurerna återger aktuellt läge i en pågående tolkningsprocess.

Äldre huslämning: Hus nr 25 (figur 14)

Vid undersökningen i de nord-sydliga tvärschakten (ID213494 och 213495) år 2010 framkom äldre lager under hus nr 24. Dessa lager tolkades som utjämningslager/aktivitetslager (ID97824), brandlager (ID98181/98256) och golvlager (ID91282/97920) (Piltz Williams, 2010).



Figur 12. Skärustenslager ID104965 med grävnheter som nämns i texten. Foto från norr. I bakgrunden syns den avgränsande stenkonstruktionen (jfr figur 11).



*Figur 13. Det senvikingatida beslaget. För fyndplats, se figur 19.
Foto: Bengt Almgren, LUHM.*

Vid årets undersökning kunde det konstateras att brandlagren och golvlagret bör tolkas som lämningar efter ett hus som bränts ned, vilket betecknas hus nr 25.

Vidare framkom tre nedgrävningar (ID101917/101941/91324), vilka var skurna av en yngre väggränna. Nedgrävningarna tolkas som stolphål i en sydvägg tillhörig hus nr 25, varav ett med dubbel stolpsättning (ID101917). En stenpackning och ett brandlager indikerar att en härd byggdes i detta hus (ID92777). Stenarna i packningen var knytnävsstora och skörbrända (Piltz Williams 2010).

Det stratigrafiska läget (under det förhållandevis väl daterade hus nr 24) indikerar i kombination med de fynd som tillvaratogs 2010, en datering av hus nr 25 till folkvandringstid (Piltz Williams 2010).

Hus nr 24 (figur 15–16)

Grupp 106, 112, 113, 115, 117

Hus nr 24 definierades vid undersökningarna 2008 och 2009 och undersöktes vidare under 2010. Det kunde konstateras att huset hade bränts ned. Det fanns raseringslager, vilka överlagrade ett tjockt sotlager (ID82963), vilket i sin tur överlagrade ett golvlager (ID86991). Sotlagret var mycket fyndrikt, med bland annat bägareglas, silver, pärlor, granater och människoben (Piltz Williams 2010).

Under årets undersökning kunde det konstateras att väggrännorna i norr och söder böjde in mot huskroppens mitt i öster. Vidare kan två stolphål relateras till en gavelkonstruktion som i övrigt var förstörd av nedgrävningar tillhöriga yngre hus. Huset dateras till sen folkvandringstid/tidig vendeltid.

Undersökningen vid tvärschakten (se ovan) visade emellertid på att hus nr 24 har en mer komplex byggnadshistoria än vad som tidigare antagits. Direkt under golvlagret (ID86991) framkom ojämna utjämningslager (ID97370/97824). Ställvis fanns det under dessa utjämningslager ett gult lerlager av samma karaktär som lager 86991. Detta var i sin tur anlagt på raserings- och utjämningslager tillhöriga hus nr 25 (se ovan).

Denna sekvens dokumenterades också i tvärschakten år 2010, men det var vid denna tid svårt att dra några direkta slutsatser om sekvensen och de olika lagrens funktion.

Vid årets undersökning mellan tvärschakten blev denna bild tydligare, och resultaten ligger till grund för följande hypotes. När hus nr 25 bränts ned jämnades ytan ut. Vid uppförandet av ett nytt hus fördes golvlager på i de områden där det fanns behov (Hus nr 24C). Vid ett senare tillfälle användes annat material för utjämning av golvytan (Hus nr 24B). Först vid den sista renoveringen anlades det tjocka, sammanhängande lerlager som markerar i figur 15.

Det bör emellertid sägas att den undersökta ytan där nämnda lagerföljd har observerats är tämligen liten, och att renoveringar av golvbeläggning kan ha skett fortlöpande utan att andra konstruktionselement i huset berördes.

Hus nr 23 (figur 17)

Grupp 105 och 107

Hus nr 23 undersöktes 2008–2010. Lämningarna efter huset låg ytligt under ploggången och var starkt skadade av odling. Lämningarna bestod främst av brandlager vilka uppstått i samband med att huset bränts ned. Huset uppskattades ha varit 6–7 m brett. Vid undersökningen 2010 undersöktes delar av väggrännor. Resultaten tolkades så, att rännor tillhöriga hus 24 återanvändes vid byggnationen av hus 23 (Piltz Williams 2010).

Vid årets undersökning kunde väggrännorna följas längre österut, i både södra och norra väggen. Dessa böjde svagt in mot huskroppen, men var täckta av yngre kulturlager och kunde därför inte undersökas vidare denna



Figur 14. Gult markerar sotlager, vilka framkom under utjämnings- och golvlager för hus nr 24 i de nord-sydliga tvärschaktet. Under sotlagren framkom gula lerlager vilka indikerar ett golv i hus äldre än hus nr 24. Lerlagren undersöktes inte. Yta med orange markerar härd. De rännor som lagts in tillhör hus nr 24.

säsong. En preliminär tolkning är att böjen markerar hörnen av husets östra gavel. Huset skulle därmed ha förlängts cirka 1,5 meter mot öster i förhållande till sin föregångare (hus nr 24). Hus 23 daterades med hjälp av keramikfynd till vendeltid (Lenntorp 2009).

Hus nr 22 (figur 18 och 19)

Grupp 108

Hus nr 22 undersöktes 2008–2010. Lämningarna efter huset låg ytligt under ploggången och var starkt skadad av odling. Med undantag för brolagda ytor i den västra delen av huset har endast nedgrävningar med fyllningslager kunnat föras till huset under tidigare säsonger.

Hittills har tolv stolphål förts till husets inre takbärande konstruktion. Stolpsättningens karaktär jämfört med det faktum att omgrävningar kunde påvisas i fem av dessa stolphål, tyder på att omfattande ombyggnationer eller reparationer av huset har skett, alternativt att ett helt nytt hus har uppförts.



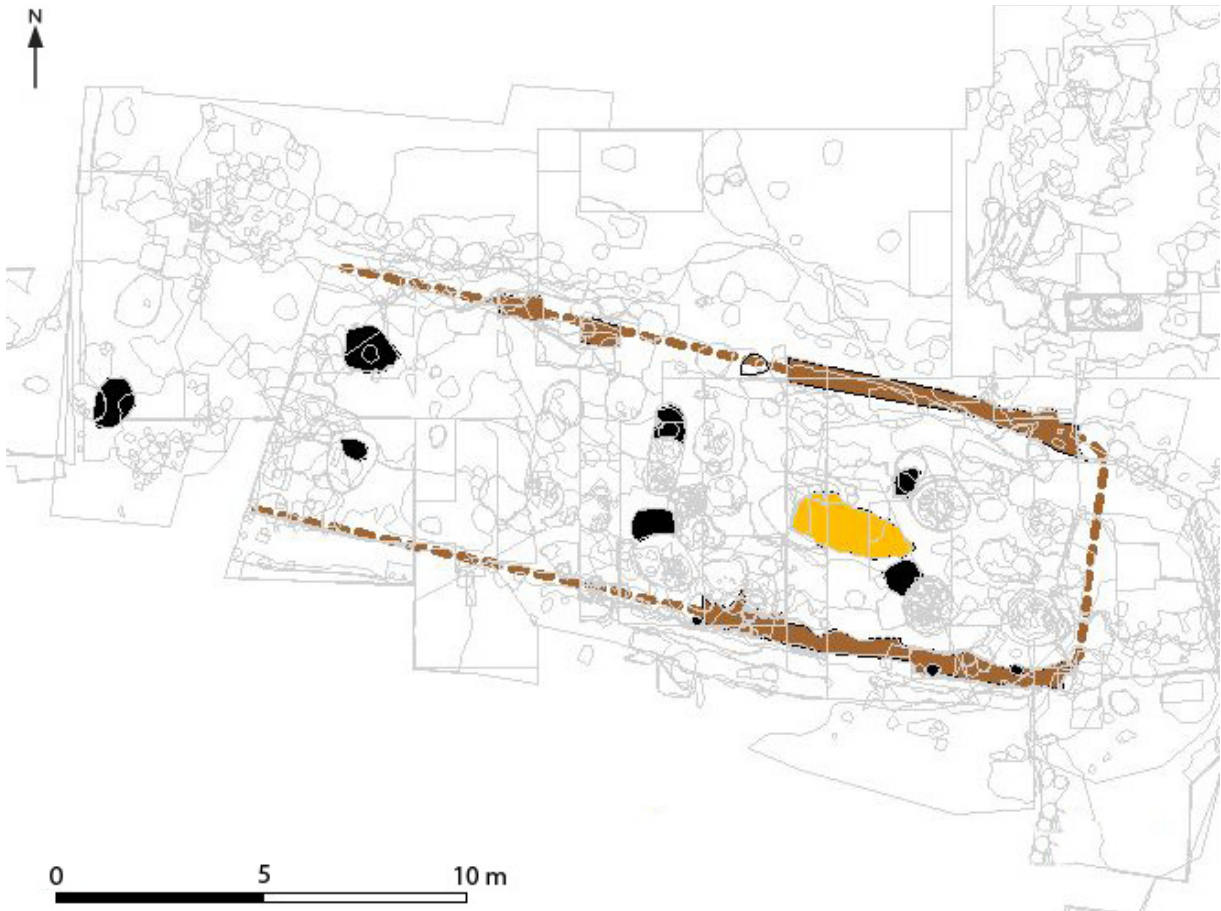
Figur 15. Hus nr 24 med golvlager (gulmarkerat,) samt rekonstruerade väggar och förmodad östgavel (streckade linjer).

Vidare indikerar fragmentariska spår efter husets väggar att dessa kan ha varit uppförda på något olikartade sätt. I norr har en rad med tätt grävda stolphål dokumenterats i anslutning till en brolagd yta. I söder finns dubblerade rännor utmed delar av huskroppen. Huset bedöms ha varit drygt 7–8 meter brett.

Resultaten av årets undersökning stärker uppfattningen att hus nr 22 har genomgått omfattande ombyggnation. Undersökningen visar på att de dubblerade väggrännorna i söder med viss möda kan följas utmed stenpackningen som man tidigare ansett låg direkt utanför husets östra gavel. Stenpackningen har också visat sig vara komplex, med flera skikt och lerlager. En uppdelning i minst två faser kan göras. Den äldre stenpackningen lämnades tämligen intakt, och behöver inte nödvändigtvis vara det äldsta golvlagret. Den äldre stenpackningen avgränsades mot öster av en ränna och fyra kraftigt stenskodda stolphål. Den preliminära bedömningen är att dessa anläggningar utgör den östra gaveln i den äldre fasen.



Figur 16. Gult markerar området mellan tvärschakten där äldre golvbeläggningar motsvarande hus nr 24C och B har observerats. Härden har markerats med orange.



Figur 17. Plan över de kontexter som tolkas ha ingått i hus nr 23. Streckad linje markerar den förmodade östra gaveln.

I den yngre fasen omgavs stenpackningen i söder och öster av lager med gul lera vilka har tolkats som golvlager. Dessa överlagrade delvis såväl stenpackning som gavelränna och stolphål. Tiden räckte emellertid inte till för att fastställa om det verkligen finns en yngre gavel ett stycke längre åt öster, vilket det samlade materialet antyder.

Fyndmaterialet från stenpackningen och omgivande lerbager var relativt sparsamt och gav inte någon hållpunkt för datering. Det bästa daterande fyndet från dessa kontexter är därmed fortfarande den tidigare nämnda torshammaren som framkom i stenpackningen 1999, vilken ger en datering till vikingatid, sannolikt 900-talet.

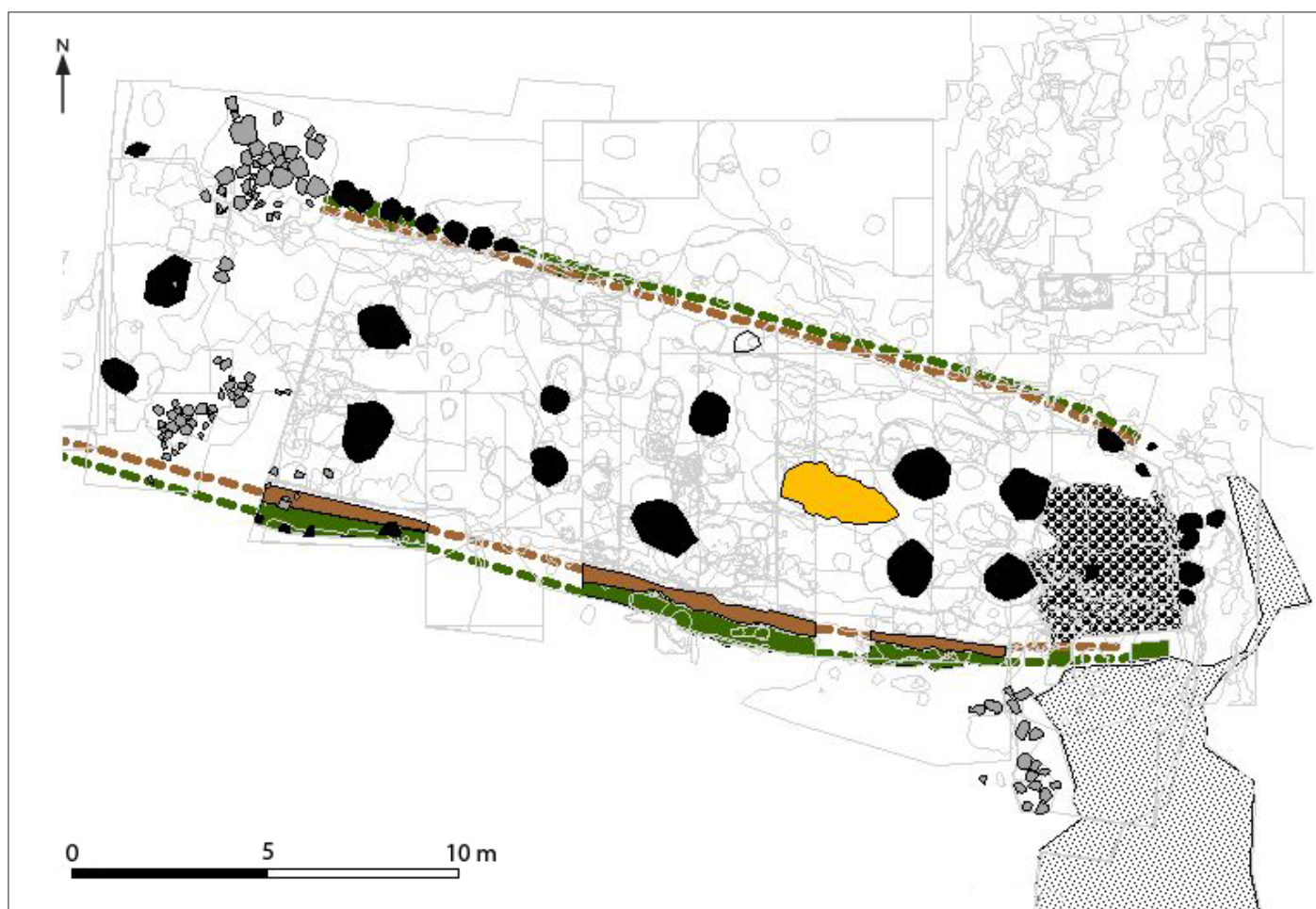
Miljön sydost om husen

Under ploggång och utjämningslager rensades ett lager med skärvsten fram (ID104965). I stora drag avgränsades detta lager av hus 22 i norr och av en stensträngsliknande formation med större naturstenar i väster (ID100351). De rutor som grävdes i lagret visade på att detta var tunt i norr och i väster, men att det tilltog kraftigt i tjocklek mot sydost. Här fanns också en koncentration av brända sädeskorn. Några av de utslag som metalldetektorn gav undersöktes, varvid det rikt dekorerade och förgyllda beslaget som preliminärt dateras till decennierna strax efter 950 framkom. Beslaget var beläget direkt under skärvstenlagret, som på denna plats var cirka 0,1 meter djupt. Föremålets karaktär och fyndomständigheterna talar för att beslaget bör uppfattas som medvetet deponerat, i samband med att skärvsten lades ut. Ytterligare ett fynd av rituell karaktär, ett hängsmycke i form av en miniatyrlans, framkom i närområdet.

Det undersökta skärvstenslagret sluter an till ett omfattande lager utanför schaktet som mättes in 2001 (ID27954), och som registrerades som ”stenpackning”. Lagret har inte tidigare varit föremål för undersökning men ett antal fynd som är relaterade till lagret har registrerats. Utifrån fyndmaterial och stratigrafiska relationer i anslutning till hus och stensträng förefaller lagret ha ackumulerats under yngre järnålder. Fyndet av det senvikingatida beslaget direkt under lagret antyder att lagret förts på just på denna plats i ett sent skede.

En arbetshypotes är att skärvstenslagrets utbredning är en integrerad del i ett område som kännetecknas av rituellt präglade aktiviteter, och att den stensträngsliknande formationen i väster kan ha utgjort en gräns i detta avseende. Om stenformationen ska tolkas som ett avgränsande element är det värt att notera att stenformationen tycks ha haft en äldre föregångare i form av en ränna.

Stora mängder ackumulerad skärvsten har tidigare uppmärksammat i aristokratiska miljöer som exempelvis Lejre och Järrestad. En vanlig uppfattning är att skärvstenen ska kopplas till beredning av mat och dryck i stora kvantiteter. Den kan ha lagrats i särskilda högar, som i Lejre, eller tagits i anspråk som fyllnadsmassor, som i Järrestad (Söderberg 2005).



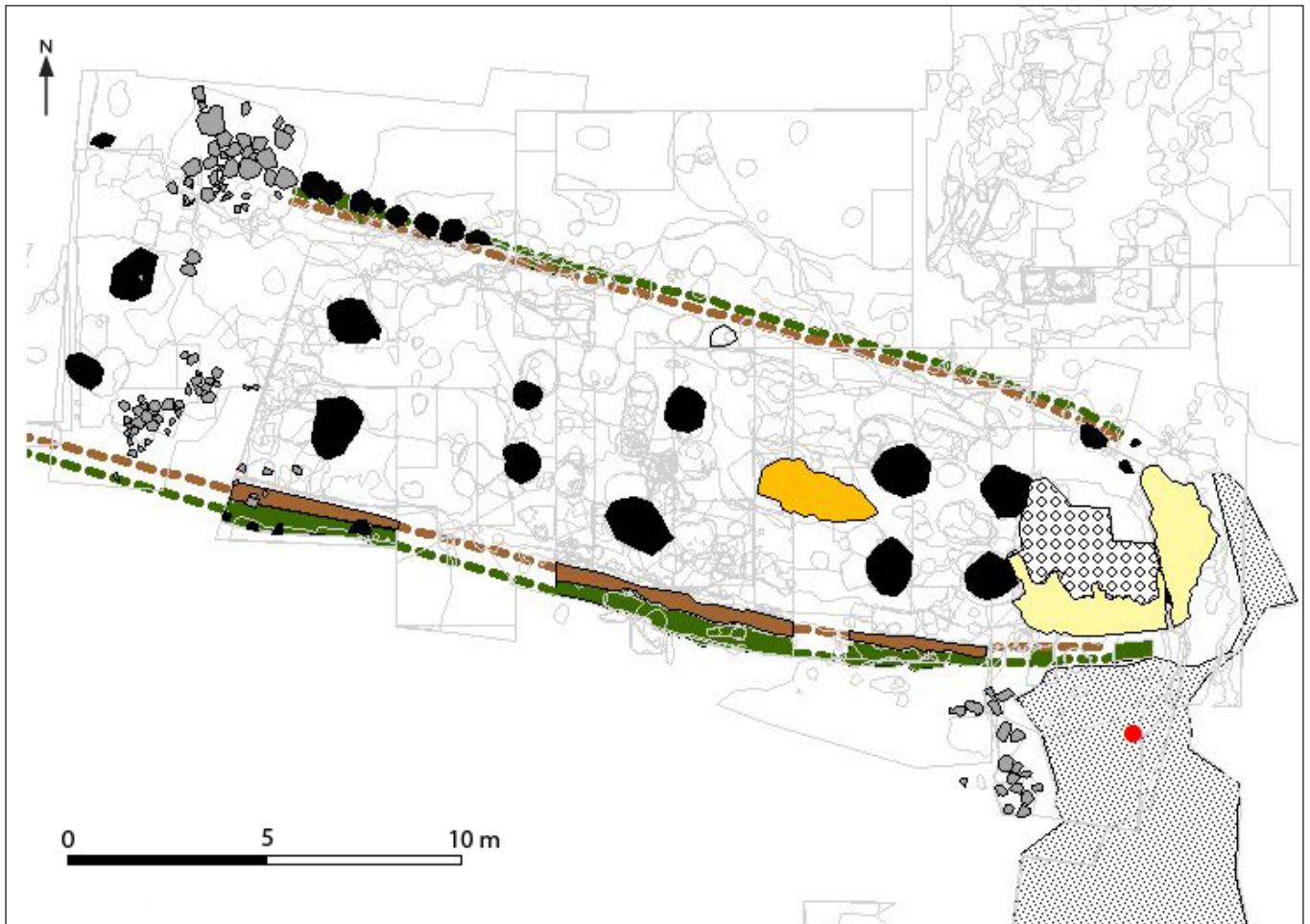
Figur 18. Plan över de delar av grundkonstruktionen till hus nr 22 som hittills framkommit. Dubbla vägglinjer är markerade. Stenpackningen i öster har skrafferats och stolphål i en trolig gavel är markerade (hus nr 22A), liksom stenkonstruktion och skärstenlager söder om huset.

Utvärdering

Den primära målsättningen bestod i att avgränsa de yngre och ytligare belägna husen i sekvensen, genom att söka efter och dokumentera vägg- och gavelkonstruktioner. När det gäller husens långsidor är bedömningen att i alla fall de yngre husens väggar har dokumenterats, i den mån de är bevarade. Sannolikt har hus nr 23 och 24 avgränsats mot öster, genom att väggränorna i respektive hus böjer in i tänkta gavelpartier. Av olika skäl, bland annat på grund av omgrävningar, är det svårt att hitta sammanhängande gavelpartier vilket innebär att tolkningen är hypotetisk.

Hus nr 22 har preliminärt delats in i två byggnadsfaser. Bedömningen är att gavelpartiet i det äldsta hus nr 22A har identifierats, medan gavelpartiet i det yngre huset hus nr 22B kan vara beläget ytterligare ett stycke österut. Om dessa tolkningar är riktiga innebär det att husen förlängdes ett stycke i östlig riktning – närmare ceremonihuset – vid varje nybyggnation.

En annan målsättning bestod i att undersöka om de golvlager som delvis togs fram under 2010 tillhörde ett och samma hus (hus nr 25). Detta



Figur 19. Plan över de delar av grundkonstruktionen till hus nr 22, yngsta fasen, vilka hittills framkommit. Dubbla vägglinjer är markerade, liksom stenpackning med omgivande golvlager (gult) i öster (Hus nr 22B). Gavelpartiet är inte lokaliserat. Röd punkt i skärvstenslagret söder om huset markerar fyndplats för servikingatida beslag (figur 14).

kunde verifieras. Ytterligare en målsättning var att undersöka om det finns ett direkt samband mellan sekvensen av hus och de huslämningar som Vifot undersökte år 1934, på platsen för svinhuset (schakt D). Undersökningen gav inte några entydiga svar, men visar att lagerföljden som Vifot undersökte 1934 (schakt D) också finns inom yta V (jfr Helgesson 1997). Med stor sannolikhet ingår Vifots hus därmed i sekvensen med hus nr 22–25. Det bör vara möjligt att relatera Vifots hus, som också finns inom den nu aktuella yta V, till den övergripande sekvensen med hus. Det finns emellertid flera frågetecken kring bevaringsförhållanden, nivåer och dateringar, vilka bara kan rätas ut genom fortsatt undersökning och analys.

Vidare visar undersökningen något överraskande på att det tycks finnas vikingatida lager och konstruktioner bevarade i den östra delen av hus nr 22 och söder om detta hus, där ett skärvstenslager – eller i alla fall delar av detta lager – lades ut under 900-talets andra hälft. En rumslig struktur framträdde också i detta område, genom att skärvstenslagret avgränsas mot öster av en stensträngsliknande formation. En fortsatt undersökning av det

förmodade gränsområdet samt skärvstenslagrets innehåll och dess rumsliga spridning framstår som högst intressant.

Avslutningsvis framstår det som angeläget att framhålla att undersökningen 2011 visar på att bebyggelse lämningarna i sekvensen tenderar att bli alltmer komplexa och svåra att tolka. Under det sammanhängande golvlagret i hus nr 24 framkom lager som tolkats så, att detta hus har äldre byggnads- och ombyggnadsfaser. Omfattningen av dessa vet vi ännu inget om. Vi kan också konstatera att hus nr 22 rymmer minst två byggnadsfaser som bedöms vara så tydliga att man kan diskutera om det rör sig om två separata hus snarare än byggnadsfaser i ett och samma hus.

Det är vår rekommendation att fortsätta undersökningar av hussekvensen i första hand riktas så, att frågor som rör husens avgränsningar öster och väster kan lösas. Fortsatta undersökningar som medför mer omfattande ingrepp i lagerföljden under lergolvet som förts till hus nr 24 bör inte ske förrän utbredningen av de yngre husen i sekvensen är känd och materialet är utvärderat i sin helhet.

Fastigheten 8:4 – grav och kulturlager väster om kyrkogården

Bakgrund

Sedan 2010 utför LBI – *Ludwig Boltzmann Institute for Archaeological Prospection and Virtual Archaeology, Wien* – storskaliga geofysiska prospekteringar i Uppåkra. Samma år undersöktes det aktuella området sydväst om kyrkogården med georadar och magnetometer. Flera anomalier identifierades, varav den tydligaste avtecknade sig i form av en rundoval struktur med en central rektangulär struktur (figur 21).

Utifrån hypotesen att denna anomali representerade en järnåldersgrav valdes den ut till undersökning. Valet motiverades av att endast ett fåtal gravar är kända inom fornlämning RAÄ 5. De enda fackmannamässigt undersökta järnåldersgravarna är belägna några hundra meter öster om fornlämningsområdet (RAÄ 22 och 23).

Ser vi till området inom RAÄ 5, så är de båda synliga gravhögarna Storehög och Lillehög i söder belägna i anslutning till den aktuella anomalin. Enligt uppgift skall ytterligare en gravhög ha funnits norr om kyrkan (Swanander 1958). Möjligen är detta samma hög som Bruzelius nämner i en artikel 1878, då ett gravfynd bestående av pärlor av glas och bärnsten och en kam redovisas (jfr Stjernquist 1996:91). En fjärde hög kan ha funnits omedelbart norr om Storehög, där en del av en förmodad kantkedja har dokumenterats (Larsson 1996). De idag synliga gravhögnas ålder är inte närmare känd, med visst undantag för Storehög. Genom en mindre undersökning har man visat på att denna i alla fall är äldre än järnålderns bosättning, sannolikt från bronsåldern (a.a.).

Endast en grav med säker datering till järnåldern är känd från fornlämning 5, en skelettgrav från romersk järnålder. Graven framkom vid markarbeten i samband med att prästlönebostället byggdes under 1930-talet och efterundersöktes av Bror-Magnus Vifot (Vifot 1936). I övrigt har det föreslagits att en del föremål, såsom en oval spännbuckla och ett keramik-

kärl som framkommit på kyrkogården, kan härröra från gravar. Det finns också uppgifter om förekomsten av kremeringsgropar med små keramikkrärl i området strax söder om kyrkan (Stjernquist 1996:91).

I samband med renoveringsarbeten i kyrkan framkom en grav som grävts sönder i samband med grundläggning av den romanska stenkyrkan vilken revs och ersattes med ny kyrkobyggnad 1863-64. Den romanska stenkyrkan har daterats till cirka 1200. Utifrån en ¹⁴C-datering av skelettet och jämförande analyser av gravar från perioden har man argumenterat för att det rör sig om en tidigkristen grav, senast från 1000-talets början (Anglert & Jansson 2001:31f).

Prospekteringsresultaten

Prospekteringsresultaten i det aktuella området har analyserats av Manuel Gabler vid LBI, i dennes *Diplomarbeit* (Gabler 2011). Den runda strukturen mätte, enligt Gabler, cirka 7,4 meter i diameter och var avläsbar i djupskivor från ett djup av 0,45 till 1,10 meter. I dess mitt fanns en rektangulär, cirka 1,5 × 4,5 meter stor, öst-västligt orienterad struktur som var avläsbar på djupskivor mellan 1 och 1,5 meter.

Omedelbart väster om det aktuella undersökningsobjektet registrerades en anomali som uppvisade likartad form i storlek och textur. Denna avtecknade sig dock endast som en halvcirkel, vilket tolkades så, att den var delvis förstörd. Ett kort stycke söder om dessa båda cirkelformiga strukturer registrerades ytterligare en anomali i form av en rektangulär struktur av ungefär samma storlek och karaktär som inom den aktuella cirkelformiga strukturen. Den framträdde dessutom på ett likartat djup, på djupskivor mellan 0,90 till 1,45 meter.

Enligt Gablers tolkning kan dessa tre anomalier tänkas representera en grupp med tre likartade gravar (Gabler 2011:69).

Ser vi till tolkningen av övriga anomalier i närområde så finner vi flera långsträckta anomalier. Det gäller en nord-sydligt orienterad ca 1,4 meter bred struktur, som passerar omedelbart öster om Storehög och strax väster om den aktuella, förmodade gravgruppen. Flera öst-västligt orienterade strukturer finns också i området och framträdde tydligast ungefär mitt mellan de båda Storehög och den aktuella gruppen. Gabler tolkar dessa strukturer som delar av vägar, och menar att de tillsammans indikerar en vägkorsning (Gabler 2011:70).

Tidigare arkeologiska undersökningar i närområdet

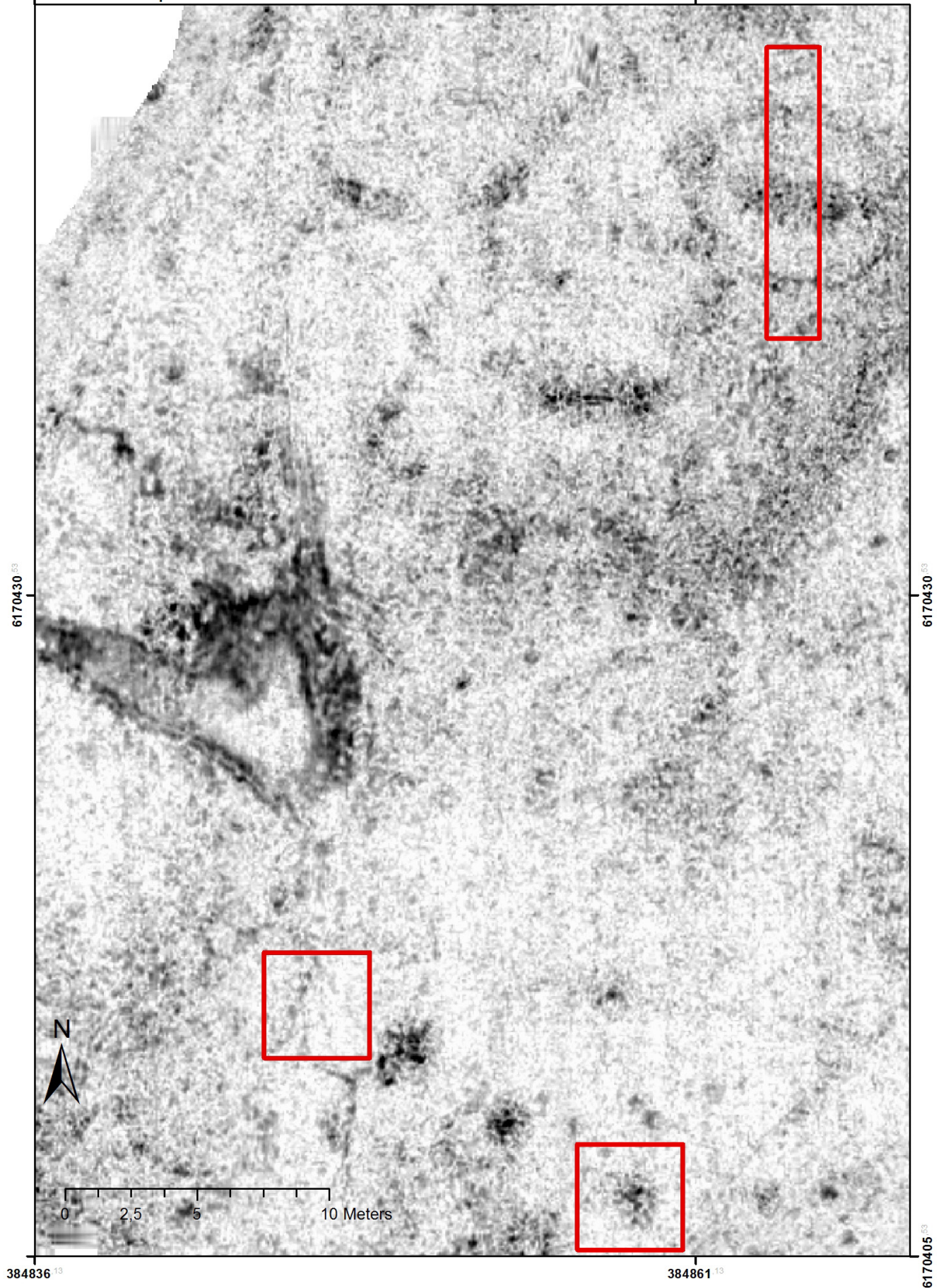
Tre undersökningar har tidigare gjorts i anslutning till den undersökta ytan, vilka är av direkt relevans för förståelsen av den aktuella undersökningen och äldre tiders markanvändning i denna del av Uppåkra.

Bårhuset (Stjernquist, Petré och Ohlsson 1968)

Cirka tio meter sydost om det nu aktuella undersökningsobjektet gjordes en undersökning i samband med att ett bårhus byggdes 1968. En privatperson uppmärksammade att ingrepp gjordes i fornlämningen och kontaktade antikvariska myndigheter. Dessvärre var grunden redan grävd när undersökningen inleddes.

384836¹³

Deep: 110cm

384861¹³384836¹³384861¹³6170405⁵³

Figur 20. Djupskiva med anomalier. Röda rektanglar markerar lägen för schakt som föreslogs för undersökning. En utvidgning av schaktet i norr prioriterades på bekostnad av anomalierna i söder. Ludwig Boltzmann Institute for Archaeological Prospection and Virtual Archaeology, Wien.

Dokumentationen visar att schakt hade grävts genom en cirka 1,5 meter tjock lagerföljd med bebyggelselämningar. Utgrävaren, Tom Ohlsson, menar att minst två hus berördes. Dessa avtecknade sig i schaktväggarna som markerade horisonter av gul lera, vilka ställvis överlagrades av ett cirka 10 cm tjockt lager av bränd lerklining, träkol och sot. En förnyad genomgång av dokumentationen visar att dessa båda hus överlagrar ytterligare ett hus, vilket dock var betydligt sämre bevarad. Husens orientering kan inte avgöras med säkerhet, men inget talar mot att de var belägna i traditionell öst-västlig riktning.

Av dokumentationen framgår att härdar kan knytas till samtliga tre hus, och att härdarna dessutom var belägna på ungefär samma plats i de tre husen. Det faktum att samma rumsliga disposition behölls kan tolkas så, att husen uppfördes i relativt tät följd. Vidare är det tydligt att åtminstone de båda yngre husen har brunnit. Efter bränderna har man röjt och planerat ut raseringen, varefter man har fört på massor som utjämning innan nästa hus uppfördes ovanpå det äldre. Lagerföljden uppvisar stora likheter med stratigrafien i den ovan relaterade sekvensen med stora hus.

Utöver keramikskärvor, som dels bestod av ett tunt, glättat svart gods, dels av grövre gods, utgjordes de daterande fynden av en sammansatt benkam som var ornerad med parallella linjer och punktcirklar, samt en glasskärva med inslipade ovaler. Dessa fanns i anslutning till det mellersta huset och visar grovt på en datering till perioden yngre romersk järnålder/folkvandringstid.

Ytterligare tre äldre faser med andra aktiviteter kan avläsas i dokumentationen. Den yngsta av dessa representeras av en stor grop som var nedgrävd strax norr om huslämningarna. Gropen kunde endast delvis fångas upp i schaktet och dess funktion diskuteras inte av utgrävaren. Av storlek och lagerföljd att döma bör det röra sig om en brunn eller ett vattenhål, och/eller en lertäktsgrop. Stratigrafiskt är denna nedgrävning äldre än de båda bäst bevarade husen medan relationen till det fragmentariska äldsta huset är svårare att fastställa. Bedömningen är att gropen hade spelat ut sin roll och fyllts igen innan det äldsta av de tre husen uppfördes. Den var grävd genom ett omkring 0,3 meter tjockt lager som av utgrävaren betecknas "ursprunglig markyta", sannolikt ett fossilt odlingslager. Under detta lager fanns spår efter ytterligare minst en grop.

Sammanfattningsvis kan aktiviteterna delas in i sex faser:

1	grop	ej daterad
2	odling	ej daterad
3	brunn?	romersk järnålder?
4	hus I?	yngre romersk järnålder/folkvandringstid?
5	hus II	yngre romersk järnålder/folkvandringstid
6	hus III	yngre romersk järnålder/folkvandringstid

Seminariegrävning (Ohlsson 1975)

Cirka 25 meter söder om bårhuset stickgrävdes två stycken 2 x 4 meter stora provschakt inom ramen för en seminariegrävning. Syftet var att registrera kulturlagrens mäktighet och karaktär. I båda schakten beskrivs kulturlagret som ett homogent, gråbrunt starkt askblandat lager med fynd av djurben, keramik och enstaka andra föremål. Utgrävaren hade svårt att se skillnader i lagersekvensen som en följd av att sommartorka rådde.

I det västra schaktet (B) framkom en härданläggning 0,45 m under markytan. Detta schakt grävdes ner till ett djup av cirka 0,55 m. I det östra schaktet (A) framkom ett markerat lager av rödgränd ler på ett djup av cirka 0,75 m djup. Detta tolkades som raseri efter hus av samma typ som vid bårhuset. Grävningarna avbröts dock innan man nådde steril botten. Ett av de få daterande fynden utgjordes av en mynningsskärva av tunt, glättat gods med en dekor av prickar och horisontella färor (schakt A). Skärvan fanns i det understa sticket som berörde raseringslagret. Av beskrivningen att döma rör det sig förmodligen om keramik från yngre romersk järnålder.

Seminariegrävning 1996 (Larsson 1996)

Inom ramen för den inledningsvis nämnda seminariegrävningen som berörde Storehög grävdes ett 16 meter långt schakt, från högen i riktning mot norr. Man kunde stratigrafiskt påvisa att högen sannolikt uppfördes före järnåldersbosättningens tillkomst, sannolikt under bronsåldern. Ungefär tre meter norr om högen framkom stenblock vilka tolkades ingå i en kantkedja tillhörig ytterligare en hög, vilken har plöjts ut. Högens diameter har beräknats till cirka 15 meter, vilket innebär att den varit belägen omedelbart invid Storehög.

Vidare framkom fynd i form av flinta och keramik. Flera perioder var representerade i materialet: mellaneneolitikum, senneolitikum och möjligen bronsålder. Angränsande lämningar i form av kulturlager, härदार och stolphål daterades till järnålder. Fynden från denna period utgjordes av keramik som daterades till perioden romersk järnålder – folkvandringstid.

Undersökningens utförande

Den aktuella undersökningen påbörjades den 9 maj, då studenter från kandidatkursen grävde ett provschakt som var 11 meter långt och 2 meter brett (ID98704). Schaktet grävdes i nord-sydlig riktning genom anomalin, så att det skulle vara möjligt att fånga upp avgränsande konstruktioner i norr och söder samt en eventuell gravkammare i dess mitt. Under kandidatkursen torvades schaktet av, varefter ett cirka 0,3 meter tjockt lager med omörd matjord grävdes bort. Därefter rensades ytan, och de lager som framträdde dokumenterades i plan. Undersökningen av de yngsta kontexterna påbörjades.

Fynden från matjordslagret var relativt fåtaliga och gallrades i fält. Ett fragment av en hornkam som preliminärt dateras till romersk järnålder togs tillvara (ID213941), liksom en bit skalltak från människa (ID213504).

Efter den första seminariegrävningen fortskred undersökningen med hjälp av praktiserande arkeologistudenter. I söder undersöktes homogena

aktivitetslager (ID98856 samt ID98572), samt en härd (ID98683) och några mindre lager och nedgrävningar i anslutning till dessa lager. I dessa lager fanns relativt sparsamt med fynd av djurben, keramikskärvor och föremål av ben/horn. Ur dateringssynpunkt var materialet begränsat; ett kamfragment (ID213710) och en skärva glättat, tunnväggigt gods (213708) kan hänföras till romersk järnålder. I övrigt var keramiken av typ ”järnålderskeramik”. Vid provtagning av makrofossil lämnades förkolnat sädeskorn från lager ID98872 in för ¹⁴C-analys. Analysen gav ett värde, med 2 sigma kal., inom intervallet 1520-1290 BC (LuS 9857).

Under nämnda lager framkom en kanträna (ID99641) som var nedgrävd i steril silt, genom eller under ett fossilt odlingslager (ID99187). Dessa lager var likartade och svåra att skilja åt. På, och delvis i fyllningen till kantrännen fanns en koncentration av stenar (ID99327).

I schaktets norra del tedde sig förhållandena annorlunda. Under matjorden framkom ett lager vilket klassificerades som ett utfyllnadslager (ID98744) med fynd av en keramikskärva som kan tillskrivas stridsyxekulturen (ID213508). Detta lager kan inte ha varit av någon högre ålder eftersom det delvis överlagrade ett lager som bedömdes vara ett recent odlingslager (ID98818). Ett fragment av en flintdolk som tycks ha använts sekundärt som eldslagningsflinta (ID213715) tillvaratogs från lagret.

Direkt under dessa lager, som tycks ha bildats under relativt sen tid, framkom mer eller mindre sammanhängande stenkonstruktioner. Dessa var av olikartad karaktär. I schaktets nordöstra hörn fanns en väl definierad, cirka 1,2 × 1,5 meter stor stenpackning som var uppbyggd i flera skikt (ID99040). Söder om denna fanns svåravgränsade stenpackningar vilka delvis tycks ha varit nedgrävda på ömse sidor av en kanträna (ID99087, 99119). I båda fallen bestod materialet till stor del av mindre stenar. En koncentration av stenar framkom också på/i kantrännans fyllningslager (ID99592). Under stenkonstruktionen längst i norr fanns inget fossilt odlingslager; stenarna var lagda direkt på bottenleran. Söder om denna stenpackning fanns det ett diffust fossilt odlingslager. Söder om rännan och stenpackningen (ID99290) fanns ett mer distinkt odlingslager, med stor sannolikhet samma som i söder (figur 21).

Detta kunde emellertid inte avgöras med säkerhet eftersom stratigrafien bröts i den centrala delen av anomalin, där nedgrävningar avtecknade sig direkt under den omrörda matjorden. En mindre grop urskiljdes (ID98801), som visade sig vara nedgrävd i en betydligt större grop (ID99212).

Fyllningslagren i de båda groparna var likartade, med humös silt och ett stort inslag av lerklumpar, ställvis sot och träkol samt rikligt med stenar av varierande storlek. Fyndmaterialet var tämligen sparsamt och uppvisade även det en blandad sammansättning. I båda fallen framkom djurben och enstaka skärvor av förhistorisk keramik (exempelvis ID213515), men också enstaka tegelkross och skärvor av yngre rödgods (BII:4) av en typ som dateras till 1700-1800-talen (ID213940). Ett föremål av mer ovanligt slag utgjordes av en skålgropssten (ID213718, w Fnr 13160) som med stor sannolikhet ska relateras till fyllningslagret och kammargraven (figur 23). Skålgroparna identifierades emellertid först när stenen lagts i en hög med andra stenar

på schaktkanten bredvid plundringsgropen, i ett mer framskridet skede av undersökningen.

En mindre provgrop grävdes i fyllningen tillhörig den stora gropen, varvid det konstaterades att en sammanhängande stensatt yta fanns på ett djup av knappt en meter under befintlig markyta. Nergrävningen mätte drygt tre meter i nord-sydlig riktning och fortsatte utanför schaktet i både öster och väster. Gropen tömdes ned till ett djup av knappt en meter under befintlig markyta vilket innebar att bottenskiktet av fyllningslagret bevarades.

I detta skede utvärderades undersökningsresultaten (figur 22). Det var tydligt att anomalin representerade en komplex, förhistorisk gravanläggning. Denna bestod av en centralgrav med sammanhängande stensatt yta. Lätt svängda rännor i norr och söder tydde på att centralgraven omgavs av en rundoval kantränna. I anslutning till rännorna fanns stenpackningar av skiftande karaktär, vilka antydde att det fanns mer än en byggnadsfas. De konstruktionselement som framkommit var tydligt avläsbara i djupskivorna från georadarprospekteringen.

Det faktum att rännan i söder överlagrades av aktivitetslager med en härd med datering till romersk järnålder, visade på att bruket av platsen hade förändrats över tid, och att graven var av hög ålder. Keramikskärvor från lagret daterades preliminärt till romersk järnålder. Vidare kunde det konstateras att upprepade ingrepp gjorts i gravanläggningens centrala delar under tidigmodern tid. Vid det första tillfället hade man grävt en stor grop ända ner till en intakt stensatt yta. Detta tolkades så, att graven hade varit utsatt för plundringsförsök. Omfattningen av dessa var svår att bedöma, men så långt tydde undersökningen på att delar av graven hade bevarats.

Utifrån detta underlag togs beslutet att gräva ett öst-västligt orienterat schakt som skar det äldre schaktet, så att gravkammaren skulle kunna undersökas i sin helhet och kantrännen avgränsas också i öster och väster.

Efter sektionsritning av östra schaktväggen i skala 1:20 (figur 24) torvades det nya schaktet av och matjorden grävdes bort, ner till den första nivån med lager som kunde avgränsas och dokumenteras i plan. I detta skede anslöt studenter till utgrävningen inom ramen för den tre veckor långa sommarkursen, under vilken undersökningen slutfördes.

Först undersöktes den västra delen av schaktet som mätte 2,5 × 4 meter (ID99584). Plundringsgropen framträdde tydligt i plan, och var grävd genom ett lager direkt under den översta matjorden, vilket klassificerades som recent ploglager (ID100208). Under detta lager framkom en sammanhängande stenpackning (ID100717). Stenpackningen överlagrade kantrännen och var i princip intakt fram till den recenta nedgrävningen i öster. Vid utgrävningen av rännan framkom ett stycke träkol i botten av rännan som togs tillvara för ¹⁴C-analys (ID101382). I detta schakt fanns också ett bevarat fossilt odlingslager under stenpackningen, mellan kantrännen och plundringsgropen (ID101327). Något motsvarande lager kunde inte spåras utanför kantrännen i väster.

Därefter vidtog arbetet i den östra, 2,5 × 4 meter stora delen av schaktet (ID100202). Under den övre matjorden framkom samma typ av aktivitetslager med härdrester som överlagrade gravanläggningen i den sydöstra

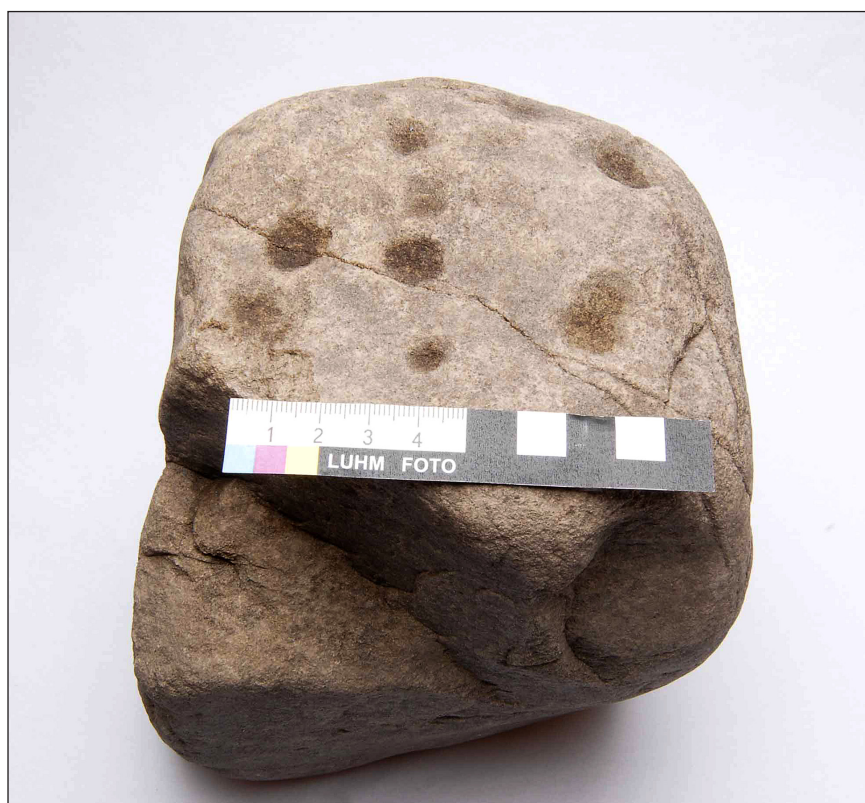


Figur 21. Situationen den 20 maj. I norr syns stenpackningen (ID99040). Centralt har utgrävningen av den yngre, mindre plundringsgropen slutförts (ID98801) medan den äldre, större gropen (ID99212) har påbörjats. Till höger har aktivitetslagret (ID98572) och härd (ID98683) tagits bort, men soten har färgat den övre nivån av det fossila odlingslagret (ID99187). Bildbearbetning: Nicolò Dell'unto, Institutionen för Arkeologi och Antikens Historia.



Figur 22. Situationen den 30 maj. Här har samtliga lager tagits bort och kantrännan grävts ut. Den stora plundringsgropen är under utgrävning. Bildbearbetning: Nicolò Dell'unto, Institutionen för Arkeologi och Antikens Historia.

Figur 23. Skålgropssten. Blocket mätte cirka 20 × 15 × 15 cm. På dess minsta kortsida finns 12 skålgropar varav bedömningen är osäker i två fall. Skålgroparna varierade påtagligt i storlek, från cirka 8 mm till drygt 20 mm i diameter. Foto: Antonia Hellstam, LUHM.

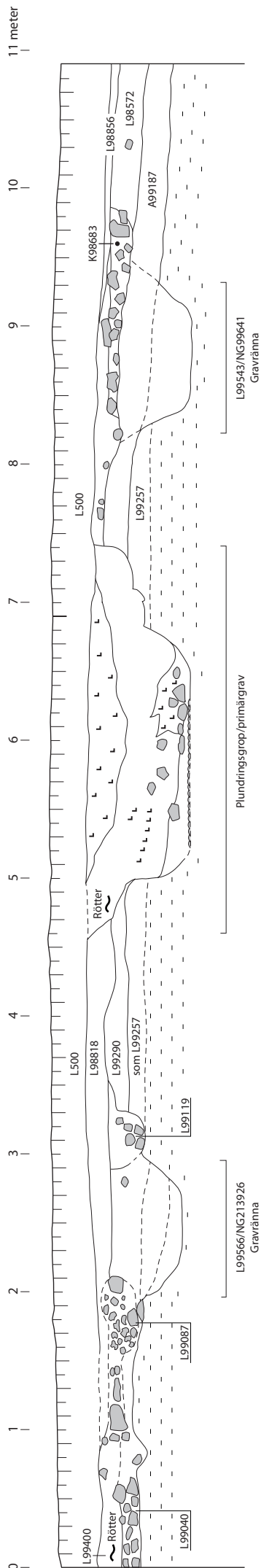


delen av det nord-sydliga schaktet (ID100759 respektive 100079). Invid schaktväggen mot öster och direkt under ploggången fanns raseringslager med gul lera och bränd lerklining som eventuellt kan ha tillhört en kupolugn (ID99859 respektive 100194). Under raseringslagret framkom ett homogent lager av humös silt, vilket tolkades som ett utjämningslager (ID100139). Lagret var 0,3 meter tjockt längst i öster och tunnade ut för att helt upphöra några meter åt väster. Under lagret framkom stolphål eller nedgrävningar (ID213932, 101225), vilka sannolikt ska kopplas till det överliggande raseringslagret (figur 25).

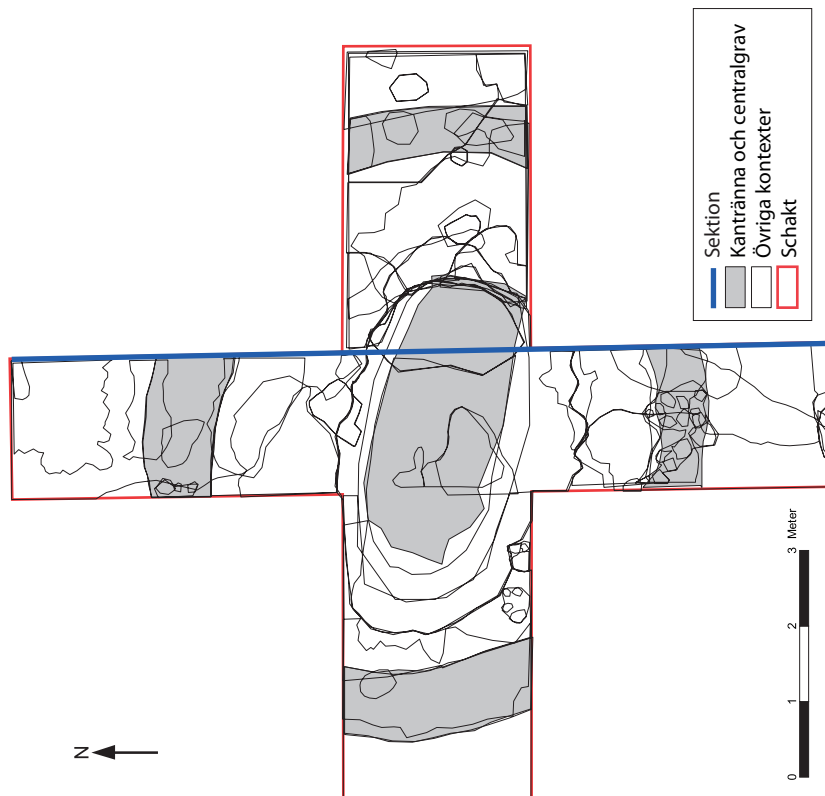
Denna sekvens av kontexter tolkades så, att den västra delen av den flacka högen som utgjorde gravanläggningen hade jämnats ut, varefter man har tagit platsen i anspråk för husnära aktiviteter.

Parallellt fortsatte arbetet med plundringsgropen/graven (figur 26). Det visade sig att den recenta nedgrävningen var något större än den ursprungliga gravkammaren i alla väderstreck utom i öster, där gravens ursprungliga gavel hade bevarats, med fyllning och nedgrävningskanter (ID213924). I övrigt nådde den recenta nedgrävningen ner till en nivå där en stenlagd yta hade bevarats tämligen väl. Detta visade sig vara gravkammarens ”golvnivå”, som bestod av tätt kilade, knytnävsstora stenar. Stenläggningen omfattade en cirka 1,6 × 3,4 meter stor yta (ID102495).

I den orörda östra delen var också nedgrävningskanterna stensatta, fast med större stenar. Primärfyllningen utgjordes också till stor del av stenar. I det omrörda fyllningslagret nära stenläggningens nivå i väster framkom



Figur 24. Plan- och sektion. I planen har ränna och stenslagd yta i graven grätomats. I sektionsritningen anges lager ID.



en människotand (ID213554). Ytterligare en tand fanns i det övre fyllningslagret. Under det bevarade lagret med primärfyllning i öster och direkt på stenläggningen framkom delar av ett kranium (ID213717). Ungefär 0,4 meter norr om kraniet fanns en koncentration med tio tänder (ID213533). Kraniet togs upp som preparat.

Enligt den preliminära bedömning som osteologistudenterna gjorde i fält, fanns det lämningar efter minst tre individer i centralgraven. Kraniet härrör från en ung vuxen individ, medan tänderna tillhör minst två barn av olika ålder. Vidare konstaterades att kraniet låg med ansiktet riktat mot söder, vilket indikerar en placering i sidoliggande hockerställning.

På/i kantränan med ID102550, som framkom öster om gravkammaren fanns flera koncentrationer med stenar (ID213937, 213938, 213939). Invid och strax öster om kantränan fanns dessutom en 0,6 × 0,7 meter stor stenpackning som var uppbyggd i två skikt (ID101211). Denna konstruktion fortsatte utanför schaktet, mot öster och söder. Ytterligare en detalj ska nämnas, ett block av granit som framkom mellan gravkammarens östra gavel och kantränan (ID102539). Blocket mätte 0,7 × 0,45 × 0,4 meter. En möjlighet är att blocket ursprungligen har stått upprest på platsen där det vältes. En otydlig färgning invid blocket markerade eventuellt dess bas.



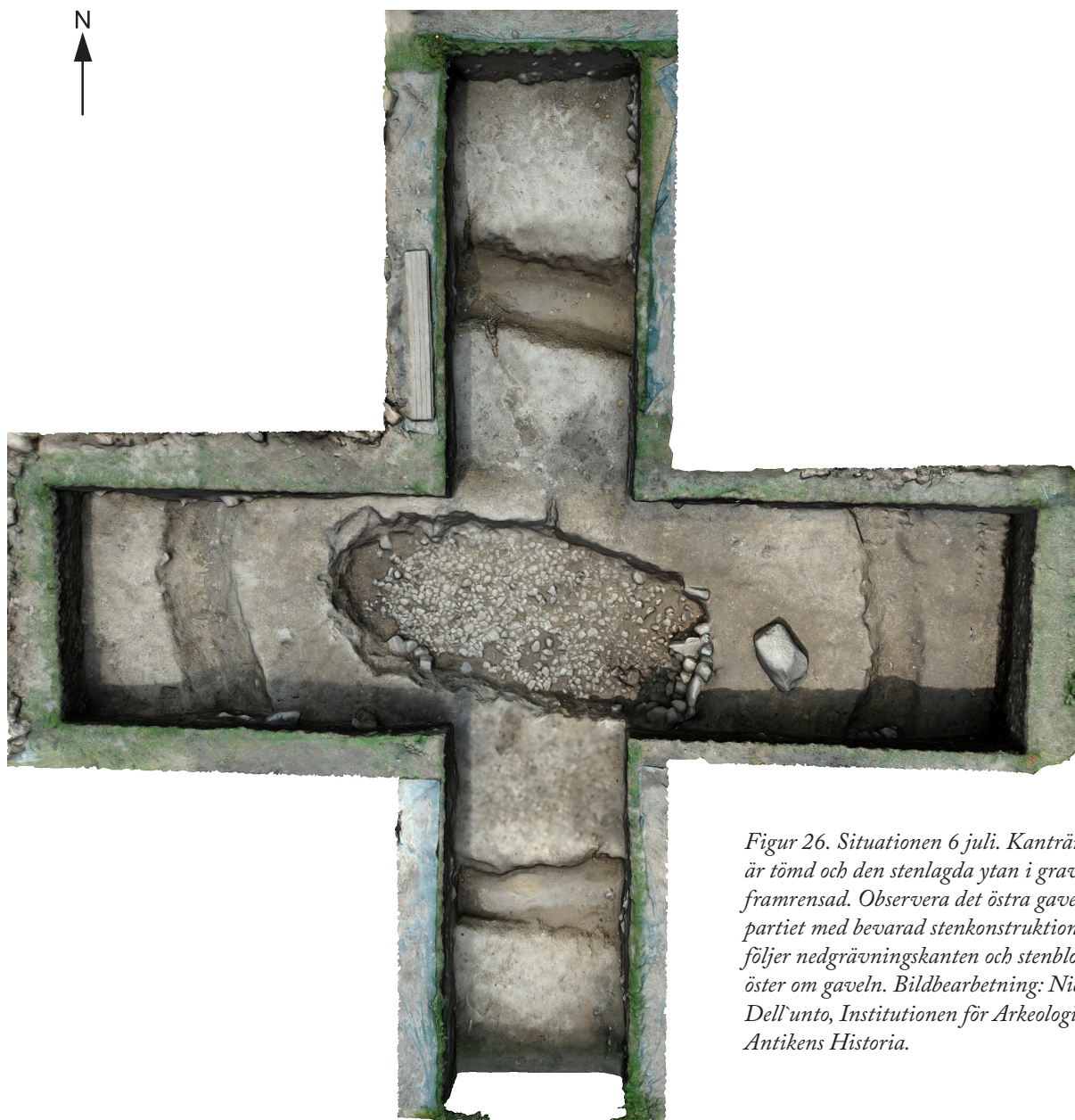
Figur 25. Situationen den 27 juni. Stenpackningen i det västra tvärschaktet har rensats fram (ID100717). I det östra tvärschaktet har övre raserings- och aktivitetslager tagits bort, ned till utjämningslagret (ID100139). Merparten av fyllningen i plundringsgropen har tagits bort. Bildbearbetning: Nicolò Dell'unto, Institutionen för Arkeologi och Antikens Historia.

Undersökningen avslutades den 8 juli med att den stenlagda ytan i gravens botten togs upp, och ett provstick grävdes under denna. Här framkom endast steril bottenlera.

Resultat av undersökningen

Undersökningen visade att gravanläggningen uppfördes på en mindre förhöjning. Terrängen sluttade mot öster och söder. Nivåskillnaderna mot norr och väster var mindre och här fanns inga fossila odlingslager bevarade. Det kan också konstateras att bottenmoränen var varierad, med siltigare material i söder och lerigare material i norr.

Vissa stratigrafiska relationer kunde inte klarläggas fullt ut i fält. Detta gäller främst kantrännans relation till fossila odlingslager, vars utbredning och karaktär skiftade en del och där gränserna var oklara. Problematiken sammanhänger med undersökningsytans utformning och det faktum att den



Figur 26. Situationen 6 juli. Kantrännan är tömd och den stenlagda ytan i graven framrensad. Observera det östra gavelpartiet med bevarad stenkonstruktion som följer nedgrävningskanten och stenblocket öster om gaveln. Bildbearbetning: Nicolò Dell'unto, Institutionen för Arkeologi och Antikens Historia.

stratigrafiska sekvensen bröts upp i fyra separata delar genom den recenta plundringsgropens centrala belägenhet.

Undersökningsmetoden och plundringen innebar också att det är svårt att med säkerhet uttala sig om gravanläggningens externa konstruktioner, det vill säga diket och stenpackningarna. Detta diskuteras vidare nedan.

I följande fasindelning har lager slagits samman för att ge en översiktlig bild av platsbruket.

Fas 1

Det äldsta skedet motsvaras av fossila odlingslager som i något fall kan konstateras vara genomgrävda av kantrännan. Tolkningen av dessa lager som i egentlig mening odlade lager är hypotetisk. I schaktets södra del, i lägre terräng, fanns det störst fog för att tala om att jorden verkligen hade brukats. Inslag av djurben, keramik, sot och skärvsten var obetydligt och det fanns inga nedgrävningar från denna nivå.

Fas 2

Till denna fas förs både grävningen av gravkammare och diket, även om detta inte var möjligt att påvisa stratigrafiskt (se fas 3 och utvärdering). Vidare har ett lerlager som framkom omedelbart nordost om centralgraven tolkats som ett uppkastlager som avsatts vid grävningen av graven.

Möjligen röjdes delar av ytan i samband med detta arbete. I gravkammarens botten lades en stenväggning med noggrant kilade, mindre stenar. Nedgrävningskanten som utgjorde gravkammarens gavel mot öster var klädd med större stenar och sannolikt kläddes också övriga kanter in.

Skelettresten i form av ett kranium och tandmalj visar att minst tre individer begravdes. Minst två av dem, ett barn och en vuxen, lades med huvudena mot öster. Något gravgods hade inte bevarats *in situ*. Underkäken har lämnats in till ¹⁴C-analys. Det är i skrivande stund inte utrett om provet kan dateras.

Fas 3

Till denna fas hör fyllningslager i kantrännan, liksom de stenväggningar som var i kontakt med denna. Dessa skiftade påtagligt i omfång, vilket i viss utsträckning har med bevaringsförhållanden att göra. Stenväggningen var bäst bevarad i den östra delen, där den följde rännans yttre begränsning och var i stort sett obruten fram till plundringsgropen och vid sidan av den. Hela, eller stora delar av gravanläggningen har ursprungligen varit täckt av stenar. I den norra delen fanns två rännliknande koncentrationer med stenväggningar bestående av flintnoder respektive småsten, vilka i sektionen snarast framträdde som nedgrävningar på ömse sidor av kantdiket. Slutligen kan det stora stenväggblocket ha markerat centralgravens östra gavel, i upprest eller liggande läge.

Stratigrafiskt finns det inget som talar mot att de båda stenväggningarna utanför kantrännan längst i norr och i öster anlades i denna fas. I båda fallen, men i synnerhet i norr var dessa konstruktioner distinkta med stenar lagda i flera skikt.

En bit träkol som framkom i botten av kantrännan i väster lämnades in till ¹⁴C-analys (lab nr Lu S 9899). Träkolet daterades till 3620 ± 50 BP. Kalibrerat (med 94,3 % sannolikhet) motsvarar detta värde intervallet 2140 – 1878 f Kr.

Det är viktigt att påpeka att igenfyllning av diket såväl som stenväggkonstruktioner kan ha tillkommit i direkt anslutning till det att diket grävdes i fas 2.

Fas 4

Spridningen av aktivitetslämningar visar att gravanläggningens östra hälft tas i anspråk för helt nya ändamål i denna fas. De tydligaste exponenterna för det nya bruket av platsen utgörs av utjämningslagret och det överlagrande raseringslagret med den förmodade ugnen längst i öster, samt aktivitetslager med härdar i väster. Flera nedgrävningar och mindre lager kan knytas till dessa huvudsakliga komponenter.

Utjämningslagret som slöt upp mot gravanläggningen var som tjockast, cirka 0,3 meter, längst i öster, vilket innebär att ett tämligen omfattande arbete har lagts ned på markberedning. Raseringslagret till trots går det inte

att säkert avgöra om det har funnits något hus inom den undersökta ytan. Järnålderslämningarna ska i alla händelser ses i relation till den sekvens av hus som undersöktes i samband med att bårhuset byggdes 1968.

Lämningarnas karaktär tolkas så, att de representerar en aktivitetsyta i direkt anslutning till bebyggelse. Keramikmaterialet från kontexter som räknas till fas 4 utgjordes nästan uteslutande av grövre hushållskeramik som är svår att datera närmare än till järnålder. Någon enstaka skärva glättad, tunnväggig keramik dateras till romersk järnålder - folkvandringstid och fyndet av två kamfragment snävar in dateringen ytterligare, till perioden yngre romersk järnålder – folkvandringstid. Det bäst bevarade kamfragmentet framkom visserligen i den översta, omrörda matjorden, som hypotetiskt kan ha hämtats någon annanstans.

Även här finns en besvärande omständighet. Denna består av ¹⁴C-datering av förkolnat sädeskorn med datering till bronsåldern (se ovan). Eftersom flera daterande föremål fanns i lagret bör sädeskornet emellertid ses som en inblandning. Det visar på aktiviteter under denna period som dock inte har avsatt några identifierbara spår i övrigt.

Fas 5

Till denna fas kan enstaka spridda lager föras, vilka har klassificerats som recenta odlingslager. Dessa var förhållandevis mörka av sot och träkol, och innehöll en del skärvsten, djurben samt bränd lera och enstaka keramikskärvor. De har tolkats som aktivitetslager som rörts om genom odling, sannolikt under medeltid och tidigmodern tid.

Fas 6

Trots att gravanläggningen delvis utjämnades under järnåldern, och sedan i viss utsträckning blev föremål för uppodling i fas 5, bör den ha varit synlig fram i tidigmodern tid. Högst sannolikt var gravanläggningens västra del till stor del täckt med stenar, och möjligen var centralgraven tydligt markerad. En annan möjlighet är att en ny centralgrav uppfördes under fas 3, då kantrännen fylldes och stenpackningar/stenläggningar anlades. Föremål tillhöriga en sådan yngre grav kan ha kommit i dagen i samband med jordbruksarbete.

I alla händelser passar den stora plundringssgropen alltför väl med centralgraven för att detta ingrepp ska ses som slumpmässigt. Det får anses troligt att grävningen ombesörjdes av en person med insikter i hur förhistoriska gravar kan te sig. Det faktum att inte hela centralgraven undersöktes kan hypotetiskt hänga samman med rent praktiska orsaker, exempelvis att delar av massorna lagts upp på denna plats, men kanske också med viss besvikelse över att utfallet inte var mer gynnsamt. De som brukade jorden i Uppåkra bör rimligen ha funnit föremål av mer substantiellt värde än de föremålskategorier som är förknippade med gravar från mellan- eller senneolitikum.

Man kan reflektera över varför varken gravgods eller skelettdelar framkom i fyllningen eller på den stensatta botten av gravkammaren. Av undersökningen framgick att hela den framgrävda delen av gravkammaren hade varit föremål för genomsökning. I en del fall hade ingreppet medfört att

stenar i gravgolvet lossnade och försvann, men sammantaget var ingreppen i den noggrant lagda stenläggningen små. Detta behöver inte nödvändigtvis ha inneburit att skeletten togs tillvara. Endast de mest motståndskraftiga delarna av skelettet – tandemalj och delar av ett kranium – hade bevarats i den orörda delen av graven Upplösningen av dåligt bevarade skelett måste ha påskyndats i plundringsgropen.

Fynd av tegelkross och några enstaka keramikskärvor av typ yngre rödgods med förmodad datering till tidigmodern tid framkom i fyllningen. Ingreppet kan därmed inte dateras närmare än till perioden cirka 1500 – 1900. Av den äldsta bevarade kartan från 1750-talet framgår att plundringen skedde ”bakom kyrkan”, sett i relation till ingångarna till kyrkogården, men ett så pass omfattande arbetsföretag kan ändå knappast ha skett i smyg. Det ligger då nära till hands att anta att plundringen, eller om man så vill – ”utgrävningen” – var sanktionerad eller åtminstone accepterad av överhögheten, troligast i form av kyrkoherden i Uppåkra.

Slutligen ska det nämnas att ytterligare en mindre grop tycks ha grävts ned i den äldre plundringsgropen. Det är oklart hur detta ska tolkas, och om det fanns något samband.

Utvärdering

Undersökningen gav ingen information om järnålderns gravar i Uppåkra. Däremot ger den ny kunskap om neolitiskt gravskick. Exempel på liknande gravar, med kantränna och kammare är svåra att finna i det skånska materialet. Mer eller mindre cirkulära rännor har uppmärksamats i Malmöområdet, vilka förmodas vara gravanläggningar. Frånvaron av egentliga gravar i dem kan sammanhånga med bevaringsförhållanden. Möjligen kan det röra sig om paralleller till så kallade *tuegravar* från äldre järnålder där själva graven, som ofta är ytligt belägen, har gått förlorad (jfr Stamm Forsblad 2006).

I en genomgång av gravar från enkelgravstid och senneolitikum nämns att *ringgrøfter* ofta förekommer i samband med gravhögar från enkelgravskulturen, i synnerhet i mellersta och södra Jylland men också på Fyn. Senneolitiska *ringgrøftanlæg* ska också ha undersökts på Jylland och Fyn (Hansen & Rostholm 1993).

I fråga om undersökta gravar från enkelgravskulturen uppges att *ringgrøfternas* yttre diameter varierar i hög grad, mellan 1,4 – 19 meter. Flertalet är dock mellan 3 och 5 meter i diameter, med diket beläget utanför själva graven liksom fallet är i Uppåkra. Författarna menar också att det inte råder några tvivel om att konstruktionen är vanligare förekommande än man tidigare trott. Rännan har helt enkelt inte observerats i många av de äldre undersökningarna, där endast den centrala delen av gravkonstruktionen undersöktes (a.a.:118).

I analogi med några av de danska gravarna kan man inte helt bortse från är att rännan har utgjort fundament för någon form av träkonstruktion, i

form av hägn eller liknande (a.a.). En del av stenarna som framkom såväl i rännfyllning som på själva rännan kan ha utgjort packningssten. Det bör dock sägas att färgningar efter timmer inte observerades i fält. Det enda spåret efter trä utgjordes av det träkol som framkom på platsen där ¹⁴C-provet togs. Ytterligare en möjlighet, som äger visst stöd genom iakttagelser i den ritade sektionen, är att träkonstruktioner i anslutning till diket kan ha anlagts efter igenfyllandet. Dessvärre kan dessa frågor inte besvaras med säkerhet.

I alla händelser finns det flera tänkbara paralleller till Uppåkragraven och möjligen finns det anledning att ånyo granska det äldre skånska gravmaterialet från perioden utifrån de vunna erfarenheterna. Förhoppningsvis låter sig kraniet i centralgraven dateras, så att en fördjupad analys av graven kan vila på säkrare grund.

I ett järnåldersperspektiv bidrar undersökningen bland annat till att fästa uppmärksamhet vid hur Uppåkra gestaltade sig innan järnålderns bosättning tog form. Kanske ger den också en fingervisning om varför platsen var attraktiv för järnålderns eliter. Det samlade materialet visar på att höjden har nyttjats som gravplats under en lång tidsrymd. Gravarna kan då ses i relation till den så kallade Bronsåldersvägen som passerade genom denna miljö, vilket erinrar om andra gravmiljöer utmed denna vägs sträckning, exempelvis Kristineberg i sydöstra Malmö (Rudebeck & Ödman 2000).

Vidare är det förändrade markbruket under romersk järnålder av intresse, då delar av gravanläggningen jämnas ut för att tas i anspråk för bebyggelse och aktiviteter i anslutning till denna. Tillsammans med tidigare utförda undersökningar får vi en bild av hur ett område med gravar från äldre skeden tas i anspråk för bebyggelse under loppet av romersk järnålder. Undersökningen illustrerar också på hur variationsrik den ursprungliga topografin är, och hur mångbottnad fornlämningsmiljön är. Till det senare bidrar inte minst det ingrepp som graven utsattes för under tidigmodern tid.

Ur metodisk synpunkt visar de arkeologiska resultaten på god överensstämmelse med de geofysiska prospekteringsresultaten. Georadarundersökningen redovisas med hjälp av djupskivor, vilka visar situationen var tionde centimeter. På djupskivor med djupen 0,5 och 0,6 meter framträder den norra stenpackningen (ID99040) mycket tydligt. Den stora stenpackningen (ID100717) som framkom i och på kantrännen i öster, framträder tydligt på djupskivor med djupen 0,6 och 0,7 meter. På 0,7 meters djup syns också de mer fragmentariska stenpackningarna som framkom i och på rännan i det nord-sydliga schaktet. På djupskivan med djupet 1,2 meter (figur 20) finner vi den tydligaste bilden av centralgravens utbredning, vilken motsvarar den stenlagda ytan i gravens botten (ID102495).

När det gäller förekomster av sten så gav prospekteringen med georadar en mycket tydlig och detaljerad bild. Det tycks dock som att det angivna djupet är något större än i verkligheten, mellan 0,1 – 0,2 meter, beroende på djupet.

Referenser

Rapporter

- Andersson, C. 2011. Osteological Report. A brief analysis of the osteological material from layers 103172, 87213, 103366, 103389, 103354 and 103315, excavated by group 3 during the seminary dig of 2011. Institutionen för arkeologi och antikens historia.
- Helgesson, B. 1997. Rapport Uppåkra 1997:1. Fornl. 5. Uppåkra sn, Skåne. Arkeologiska institutionen, Lund. LUHM 30886.
- Larsson, L. 1996. Rapport Uppåkra 1996:1. Fornl.5. Uppåkra sn, Skåne. Arkeologiska institutionen, Lund. LUHM 30724.
- Lenntorp, K-M. 2008. Rapport Arkeologisk undersökning Stora Uppåkra 8:3, Fornlämning 5, Uppåkra socken, Staffanstorps kommun, Skåne Län.
- Lenntorp, K-M. 2009. Rapport Arkeologisk undersökning Stora Uppåkra 8:3, Fornlämning 5, Uppåkra socken, Staffanstorps kommun, Skåne Län.
- Lindell, M. 1999. Rapport Uppåkra 1999:2. Fornl. 5, Uppåkra sn, Skåne. LUHM 31125.
- Ohlsson, T. 1976. Rapport över provundersökning på fastigheten Stora Uppåkra nr 8³, Uppåkra socken, Bara härad, Skåne. LUHM 80248/88346.
- Piltz Williams, B. 2010. Arkeologisk undersökning Stora Uppåkra 8:3, Fornlämning 5, Uppåkra sn, Staffanstorps kommun, Skåne län.
- Stjernquist, B, Petré, R. & Ohlsson, T. 1968. Rapport över undersökning vid Kyrkogården i Uppåkra, i samband med uppförande av bårhus. LUHM 82411/83085-83090.

LUHM nr anger i förekommande fall arkivnummer på Lunds Universitets Historiska Museum

Litteratur

- Anglert, M. & Jansson, P. 2001. Kyrkplatsen i Uppåkra – undersökningarna 1997 – 1999. I: Larsson, L. (red.). *Uppåkra Centrum i analys och rapport*. Uppåkrastudier 4. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No 36. Stockholm.
- Callieri, M., Dell'unto, N., Dellepiane, M., Scopigno, T., Söderberg, B. & Larsson, L. 2011. Documentation and Interpretation of an Archaeological Excavation: an experience with Dense Stereo Reconstruction tools. In print.
- Eriksson, M. 2001. En väg till Uppåkra. I: Larsson, L. (red.). *Uppåkra. Centrum i analys och rapport*. Uppåkrastudier 4. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No 36. Stockholm.
- Frølich, A. 2010. Lægekunst i Uppåkra. I: Hårdh, B. (red.). *Från romartida skalpeller till senvikingatida urnesspännen*. Uppåkrastudier 11. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No 61. Stockholm.

- Gabler, M. 2011. *Archäologische Prospektion der eisenzeitlichen Siedlung Uppåkra in Südschweden*. Diplomarbeit, Magister der Philosophie. Ur- und Frühgeschichte, Universität Wien.
- Helmbrecht, M. Manus i tryck. Fornvännen.
- Hansen, M. & Rostholm, H. 1993. Grave fra enkeltgravetid og senneolitikum. I: Hvass, S. & Storgaard, B. (red.). *Da klinger i muld... 25 års arkæologi i Danmark*. Aarhus.
- Helgesson, B. 2010. Krigarna från Uppåkra. 1000 år I järnålderssamhällets tjänst. I: Hårdh, B. (red.). *Från romartida skalpeller till senvikingatida urnesspännen*. Uppåkrastudier 11. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No 61. Stockholm.
- Larsson, L. 2011. A ceremonial building as a "home of the gods"? Central buildings in the central place of Uppåkra. I: Grimm, O. & Pesch, A. (eds.). *The Gudme/Gudhem Phenomenon*. Schriften des archäologischen Landesmuseums band 6. Neumünster.
- Larsson, L. & Lenntorp, K-M. 2004. The Enigmatic House. I: Larsson, L. (red.). *Continuity for Centuries. A ceremonial building and its context at Uppåkra, southern Sweden*. Uppåkrastudier 10. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No 48. Stockholm.
- Larsson, L. & Hårdh, B. 1998 (red.). *Centrala platser – Centrala frågor. Sambällsstrukturen under järnåldern*. Uppåkrastudier 1. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No 28. Stockholm.
- Necrologium Lundense*. Lunds domkyrkas nekrologium utgiven av L. Weibull 1923.
- Rosengren, E. 2010. Miniatyren – ingen småsak. En presentation av en alternativ tolkning till vapen- och redskapsminiaturer i Uppåkra. I: Hårdh, B. (red.). *Från romartida skalpeller till senvikingatida urnesspännen*. Uppåkrastudier 11. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No 61. Stockholm.
- Rudebeck, E. & Ödman, C. 2000. *Kristineberg. En gravplats under 4500 år*. Malmöfynd 7. Stadsantikvariska Avdelningen Kultur Malmö.
- Stamm Forssblad, E. 2006. Gravar och bebyggelse. Två analyser med utgångspunkt i undersökningen Lockarp 8:4 i södra Malmö. *Malmö Kulturmiljö Rapport 2006:17*.
- Stjernquist, B. 1996. Uppåkra, a Central Place in Skåne, during the Iron Age. *Lund Archaeological Review* 1995.
- Swanander, J.F. *Bara härad i slutet av 1700-talet*. Jonas Frostensson Swanders *Dissertatio gradualis de territorio Bara*. I översättning av Helge Andersson 1958. Bara.
- Söderberg, B. 2005. *Aristokratiska rum och gränsöverskridande. Järrestad och sydöstra Skåne mellan region och rike, 600–1100*. Riksantikvarieämbetets Arkeologiska Undersökningar Skrifter No 32. Stockholm.
- Vifot, B-M. 1936. Järnåldersboplatsen vid Uppåkra. *Meddelanden från Lunds Universitets Historiska Museum* 1936.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens beslut	Dnr: 431-5841-11, beslutsdatum 2011-04-20
Uppdragsgivare	Lunds universitet
Landskap:	Skåne
Län	Skåne län
Kommun:	Staffanstorps kommun
Socken	Uppåkra
Fornlämning/art:	RAÄ 5, grav- och boplatsområde Uppåkra
Personal	Se separat förteckning
LUHM nr:	32146
Tidpunkt för fältarbete:	2011-05-02– 2011-09-30

Lägesangivelse

Fornlämning 4, Uppåkra socken
Ekonomiska kartans blad 2C 4g Tottarp
Koordinater (Rikets nät, 5 gon väst): x 6173,35, y 1334,23

Personal och ansvarsområden

Grävningssledare

Bengt Söderberg och Birgitta Piltz Williams, Institutionen för Arkeologi och Antikens Historia.
Gertie Ericsson, Kulturen i Lund (ARKA12).

Konservator

Lovisa Dal, Lunds Universitets Historiska Museum.

Paleobotanik

Mikael Larsson, Institutionen för Arkeologi och Antikens Historia.

Landskapsarkeologi

Nicolo` Dell`unto, Institutionen för Arkeologi och Antikens Historia.

Fältkurser

Fältarbetet är delvis baserat på fältkurser vid Institutionen för Arkeologi och Antikens historia vid Lunds universitet.

- Arkeologi och antikens historia kandidatkurs (ARK K01).
Grävningssledare: Bengt Söderberg och Birgitta Piltz Williams.
Kursansvarig: Lars Larsson.
- Arkeologi och projektledning (ARK B03). Grävningssledare:
Bengt Söderberg och Birgitta Piltz Williams. Kursansvarig:
Lars Larsson.
- Arkeologi och förmedling (ARK B02). Grävningssledare: Bengt
Söderberg och Birgitta Piltz Williams. Kursansvarig: Lars
Larsson

- Practical and Theoretical Field Archaeology and Landscape Interpretation (ARKN06). Grävningssledare: Bengt Söderberg och Birgitta Piltz Williams. Kursansvarig: Torbjörn Ahlström.
- Arkeologi: Fortsättningskurs (ARKA12). Grävningssledare: Bengt Söderberg, Birgitta Piltz Williams, Gertie Ericsson. Kursansvarig: Fredrik Ekengren.

Praktiserande arkeologistudenter

Fabian Danielsson, Bangor University, Wales
 Geert Overmars, Universiteit van Amsterdam, Nederländerna
 Letty Steer, University of Reading, England
 Johannes Sundbark, Lund (metalldetektering)
 Nikolas Schnabel, Albert-Ludwigs-Universität Freiburg, Tyskland
 Anne Tüchler, La Trobe University, Australien
 Corina Wetschei, Albert-Ludwigs-Universität Freiburg, Tyskland

Amatörarkeologer

Lena Cederholm
 Lennart Nilsson
 Stefan Persson

Arkivmaterial

Förvaring:

LUHM 32146

Ärendehandlingar etc:

Länsstyrelsens beslut: Dnr: 431-5841-11
 Igångsättningsbesked
 Slutredovisning

Fältdokumentation:

Foto, planritningar och mätdata
 Studentrapporter från respektive schakt
 Kontextblanketter
 Kontextlista
 Fyndlista

Fynd:

Fnr 12 958 – 13 362

Intrasisprojekt U2001:1 förvaras på Uppåkraprojektet, Institutionen för Arkeologi och antikens historia vid Lunds Universitet samt i kopia på Riksantikvareämbetet.